

Dronning Tyre og Danevirke.

AF

KR. ERSLEV.

I Sommeren 1927 førtes i Aviserne en stor Strid om, hvorvidt Tilnavnet Danebod virkelig tilhører Dronning Tyre og hvorvidt Tyre virkelig har bygget Danevirke, to Spørgsmaal, der gled sammen til eet. Bølgerne gik højt, og især fra konservativ Side brugtes lidenskabelige Udtryk; Professor Steenstrup sagde »Vanvid«, og Vilh. la Cour — som i det lige ved Avisfejdens Begyndelse udkomne Hæfte af Historisk Tidsskrift havde skrevet en stor Afhandling om Gorm og Tyre — talte om en »Kompromittering af den historiske Videnskabelighed« med særlig Adresse til Niels Møller og mig, der her havde talt om Spørgsmaal, »som vi ikke havde skaffet os personlig Indsigt i«¹.

Der kan under disse Forhold nok være Grund til at

¹ Berl. Tid. 24/6, jfr. 15/6. For mit Vedkommende ytrer la Cour stor Respekt for »min kildekritiske Indsats«, men jeg skal kun have syslet med vor Historie »fra og med det 13. Aarhundrede at regne« og er derfor her udenfor mit Omraade. Dr. la Cour maa fra sine Studieaar ved Universitetet have glemt, at jeg holdt en regelmæssigt genkommende Forelæsning over Kilderne til Danmarks Historie i hele Middelalderen, hvori jeg bl. a. behandlede baade Sakse og Sagaerne, ligesom at jeg ved mine historiske Øvelser drøftede adskillige Spørgsmaal fra Tiden før Aar 1200. Men jeg skal gerne indrømme, at jeg har lært min Kildekritik især ved Studier af den senere Middelalder, fordi man her ved det rigere og sikrere Kildemateriale kan naa en Forstaaelse af, hvorledes Tradition udvikler sig, som man ikke faar frem, naar man ene giver sig af med ældre Tider. Jfr. ndfr. S. 537.

belyse Sagen alsidigt og lidenskabsløst, og det er det, jeg ønsker at gøre her. Det ligger mig saa meget nærmere, som jeg har Ord for at være Banebryder her hjemme for methodisk Kildekritik, og denne er det netop, som Forsvarerne ikke har anvendt (Steenstrup, Finnur Jónsson) eller dog kun benyttet ganske vilkaarligt (la Cour)¹.

Hans Brix, Lis Jacobsen og Niels Møller har udgivet deres Indlæg, forøget med nye, i Skriftet: »Gorm Konge og Thyra, hans Kone«, som udkom midt i Juli (her citeret blot med det enkelte Forfatternavn og Sidetal). I Begyndelsen af Maaneden havde Finnur Jónsson sammenfattet sin Opfattelse i Piecen »Gorm og Tyra Danmarkar bót«. Senere er der fremkommet flere ny Avisartikler, som jeg haaber alle at have faaet fat i, og Steenstrup er i sin Part af »Det danske Folks Historie« kommet ind paa Spørgsmaalet (citeret som DdFH.). I Oktober udkom Niels P. Larsen: »Dronning Thyra og Dannevirke«; det lille Skrift er uden videnskabelig Betydning.

I. Kilderne til Tyres Historie.

»Nyere Kritik vurderer senere Kilder lavt (meget lavere end den ældre Tid) og ældre, især samtidige, forholdsvis højt«. Erslev, Historisk Teknik § 74.

Sikre Underretninger om Tyre faar vi ene og alene gennem de to Jellingsten. Den mindre er rejst af Kong Gorm efter hans Hustru Tyre og slutter med Æresnavnet Danmarksbod; den store er rejst af Kong Harald (Blaatand) for hans Forældre Gorm og Tyre.

¹ Paa la Cours Vilkaarlighed vil der findes Exempler nok i det følgende, men lad mig her give nogle Beviser paa, at han virkelig er blevet paavirket af moderne Kildekritik. Det fremtræder i den Respektløshed, hvormed han behandler de senere Historieskrivere: »Hvor forvanskede Kendsgerningerne i Tidens Løb er blevne, vil være umiddelbart indlysende« (223); »intetsigende Sagarepliker, misforstaaede middelalderlige Beretninger« (205); Sven Aggesøns Skildring er »blomstrende og romanagtig« (238); »en middelalderlig Sagamand som Sakse kan udstyre Billedet med de fornødne Træk« (207).

Efter den nu almindelige Opfattelse af den mindre Jellingsten viser den, at Tyre er død før Gorm. Det maa dog bemærkes, at lige til c. 1875 var det meget almindeligt, at Historikerne for at forlige Runestenen med den senere Overlevering om, at netop Tyre bragte Gorm den Efterretning, der førte til hans Død, forstod Runestenen som rejst af Gorm til Ære for Tyre, mens hun endnu levede, en Forstaaelse, der gaar helt tilbage til Ole Worm. At man kom bort derfra, skyldtes især et energisk Indlæg af Arkæologen Engelhardt, som hurtigt fandt Tilslutning hos Historikerne¹.

Efterat Gorm og Harald havde rejst Mindestenene, gaar der 250 Aar eller mere, hvor der intet høres om Tyre, men der er fra denne lange Tid overhovedet kun faa Kilder, hvor man kunde vente hende omtalt. Ret paafaldende er det dog, at Adam af Bremen (c. 1075), der har faaet saa mange Underretninger af Sven Æstridsøn, ikke nævner

¹ Steenstrup, *Normannerne* III 55 Anm. anfører Litteraturen herom; tilføjes bør dog Paludan-Müller i *Hist. Tidsskr.* 4 R. V 380 ff. Steenstrup selv stillede sig den Gang forbeholdent, men har siden sluttet sig til Opfattelsen.

Nylig har Georg F. L. Sarauw i en meget grundig Undersøgelse søgt at bringe Klarhed over de to Runestenes oprindelige Plads og deres Forhold til Højene (*Aarb. f. nord. Oldk.*, 1926 245—80). Det synes mig, at han rigtigt har godtgjort, at Haralds Sten var rejst paa den søndre Høj, den som i den stedlige Tradition kaldes Gorms Høj, og først blev flyttet ned derfra af Kaspar Markdanner 1586. Det passer jo godt nok med, at Gorm først har begravet Tyre i den nordre Høj; maaske er denne dog, som Sarauw tænker sig, blevet forhøjet af Harald, for at den bedre kunde svare til den af ham opførte vældige søndre Høj. Man undrer sig derfor over, at Sarauw indleder sin afsluttende Betragtning (279) med at sige: »Uden at kunne give gyldige grunde for følgende opfattelse, kunde jeg tænke mig, at kong Gorm, endnu medens både han og dronning Tyre levede, har ladet runerne riste på stenen over hende, da en dygtig runerister en gang var at få i Jellinge«. Naturligvis er det en Mulighed, men man ser intet i Forf.s foregaaende Udvikling, der kan føre til at opstille den.

Fr. Orulf: *Kongegraven i Jelling* — der udkom i Juni 1927, men var trykt før — giver gode Oplysninger om Undersøgelserne i 1820—21, men knytter dertil flere underlige Hypoteser, som jeg ikke finder Anledning til at gaa ind paa.

hende; hvis Kong Sven havde fortalt ham, at hun havde bygget Danevirke, saaledes som man sagde hundrede Aar efter, havde Adam, der havde megen Interesse for den dansk-tyske Grænse, næppe undladt at genfortælle det (jfr. Lis Jacobsen 94). Roskildekroniken (c. 1140) har nogle ret forvirrede Efterretninger om Gorm; Tyre nævner den ikke. Det er i hvert Fald en mærkelig Modsætning til den Fylde af Meddelelser, som fremtræder i Historieskrivningen fra omkring Aar 1200.

I Danmark skriver Sven Aggesøn vel lidt før dette Aar, Sakse noget inde i det næste Aarhundrede. Paa Island begynder ved denne Tid Nedskrivningen af den Sagafortælling, der allerede havde blomstret længe forud. I selve den norske Kongesaga nævnes Tyre (og Gorm) vel kun rent i Forbigaaende; des mere findes der om hende i et Sagastykke, der findes foran i Haandskrifterne af Jomsvikingasaga, uden at man dog er sikker paa, at det oprindeligt hører hjemme her. For Nemheds Skyld kalder jeg det da Tyresagaen¹ og bemærker, at det fremtræder meget afvigende i Haandskrifterne (og i Arngrim Jónssons latinske Oversættelse); hvert Haandskrift er i Virkeligheden som en ny Redaktion, og man er uenig om, hvad der her er ældst og hvad yngst. Lidt om Tyre findes desuden i, hvad man kunde kalde Gormsagaen, der gengives dels i Hauksbók, dels noget bredere i den sene store Olaf Trygvasons Saga; i denne er dog ogsaa optaget noget fra Tyresagaen².

Det er nu ikke opmuntrende for en Historiker at prøve paa at faa noget ud af Kilder, der er et Kvart Aartusinde

¹ I Stykket findes ogsaa noget om Gorms Forgængere i Danmark, som svarer til de forvirrede Efterretninger herom, der gives i de danske Kilder; forsaavidt er Navnet Tyresaga ikke træffende, men hvor Talen bliver om hende, er hun ubetinget Midtpunktet.

² Sml. i det hele Finnur Jónsson »Den oldnorske og oldislandske Litteratur Historie«, især II 653 ff. om Jomsvikingasaga (jfr. 659 om Skjoldungasaga) og om Olaf Trygvasons Saga S. 398 ff.

yngre end den Tid, de taler om. Hvis de har deres Udgangspunkt fra Fortællinger, som stammer fra selve Tyres Tid, maa man vente, at disse ved saa længe at gaa fra Mund til Mund er blevet stærkt ændrede. Hvor det historiske Kildestof er rigere, ser vi allevegne saadanne Omdannelser, ser hvor hurtigt de fremkommer og hvor indgribende de er; lad mig blot pege paa, at da Erik Klipping 1286 var blevet dræbt i Finderup af sammensvorne Stormænd, der var utilfredse med hans Regimente, gik der kun en Menneskealder, før det hed, at Marsk Stig havde dræbt Kongen, fordi denne havde forført hans Hustru, en Forklaring, der siden beherskede Historieskrivningen lige til vore Dage¹.

Men det er endda ingenlunde sikkert, at de senere Fortællinger hviler paa Folketradition; ældre Historikere har været meget dristige til at gætte sig frem, og hvad de mente at have udpønsket, fortalte de som sikre Kendsgerninger (noget, der ogsaa sker i vore Dage). Jeg minder om, hvorledes de oprindelige Aarbogsefterretninger i Lübeck, bl. a. om Forholdene i Danmark, blev omdannede af Herman Korner i hver ny »Udgave« af hans yndede Verdenskrønike og videre udpyntede af Albert Krantz, og hvorledes dennes Fremstilling, der blev trykt, førte Hvitfeld og før ham Svaning ind paa Gætninger og Kombinationer, som ligeledes har vundet Tiltro lige til vore Dage.

Man maa da sige, at Fortællinger fra en 250 Aar yngre Tid maa modtages med den største Mistillid, med mindre det oplyses, at ganske særlige Forhold gør sig gældende. Det kan man nu ikke ved de to danske Forfattere; tværtimod, at Saksens Viden om det 10. Aarhundrede er meget

¹ Jeg benytter Lejligheden til at gøre opmærksom paa, at jeg i min Fremstilling af Tidsrummet 1241—1481 i Danmarks Riges Historie omhyggelig har nævnt alle de i øvrigt ikke mange folkelige Traditioner, der fremkom i denne Tidsalder. Men ganske vist har jeg ikke taget dem som Vidnesbyrd om, hvad der virkelig er sket, derimod som oplysende for Tænkemaade og Følelsesliv. Se f. Ex. hvorledes jeg har udnyttet de senere Viser om Marsk Stig ved Fremstillingen af Adelens Syn paa Konge og Rige (Danm. Rig. Hist. II 240 ff.).

ringe, er nu almindelig anerkendt, og naar man ser, hvor fattige og fejlfulde Oplysninger Adam af Bremen kunde faa fra Sven Æstridson, faar man ingen Tillid til dansk Overlevering. Noget anderledes stiller det sig med den islandske Sagatradition; selv om de fleste ikke mere nærer den vidtgaaende Tiltro til den, som man havde tidligere (og som endnu opretholdes af Finnur Jónsson), saa er det givet, at der ikke blot ved Slægtsagaerne, men ogsaa ved Kongesagaerne virkelig foreligger særlige Forhold; de støttedes ikke blot ved de mange Skjaldedigte, men overhovedet ved Islændernes levende Interesse for og stadige Forbindelse med Norge. Imidlertid er Kongesagaens Kendskab til Gorm og Tyre ringe, delvis paaviselig fejlagtigt, og i hvert Fald, den særlige »Tyresaga« ligesom ogsaa »Gormsagaen« har, som vi siden skal se, en helt anden Karakter.

Idet vi paa Forhaand maa være forberedte paa at erfare, at disse sene Beretninger ikke er at lide paa, skal vi se paa, hvad de meddeler. Det falder naturligt først at tale om Tyres Ægteskabshistorie, hvorom Sven Aggesøn dog kun har en Fortælling, der knytter sig til Danevirke, derefter at se paa Fortællingerne om, at Tyre har bygget Danevirke, hvorom den islandske Overlevering dog intet veed.

II. Tyres Ægteskabshistorie.

»Om Kong Gorm og hans Dronning Thyre findes der righoldige, men ofte fantastiske Sagn«. Steenstrup, DdFH. 386.

Til det meget nye, man ved Aar 1200 veed om Tyre, hører i første Linie, at man nu kan sige, hvem hun var en Datter af; men ganske vist, Sakse nævner som hendes Fader een, Islænderne en helt anden.

Sakse siger, at Tyre var Datter af den engelske Konge Edelrad. Denne Opgivelse har nu ikke fundet Tilslutning, allerede af den Grund, at der ikke paa denne Tid var nogen engelsk Konge af det Navn, men først Laur. Weibull har

fundet en rimelig Forklaring paa, hvorledes Sakse er kommet til Navnet. Den engelske Historie kender en Lady Æthelfleda, Datter af Alfred den store og gift med Æthelred af Mercia; hun berømmes for at have bygget Fæstninger til Forsvar mod de danske. I en senere Kilde, Henrik af Huntingdon fra Midten af 12. Aarhundrede, er hun blevet fra Æthelreds Hustru til hans Datter, og der tales om, at Æthelred i sin sidste Levetid var svag, hvorfor Datteren til en vis Grad traadte i hans Sted og udøvede kongelig Myndighed. Weibull mener nu, at det er denne Skildring, der har paavirket Sakse; hans Formodning er blevet tiltraadt af la Cour (246 f.) og er jo meget sandsynlig.

Hos Islænderne er Tyre Datter af Klakharald. Snorre betegner denne som Konge i Jylland, »Tyresagaen« derimod som Jarl i Holsten (Arngrim kalder ham dog Konge dér). At Sagaen dermed tænker paa den velkendte Harald Klak, der blev døbt i Aachen 826, ses af, at den siden taler om, at han forlod Holsten, kom til Saksland og her blev Kristen. Imidlertid er det indlysende, at dette Faderskab af kronologiske Grunde er en Umulighed, men ogsaa her kan vi skimte Forklaringen. Paa Island havde man vistnok lige siden Are Frodes Tid den Opfattelse, at Gorm tiltraadte Regeringen paa den Tid, da Islands Bebyggelse begyndte; han har da hersket meget længe og kaldtes derfor den gamle. Sammenlignet med Harald Haarfager stod han som den noget ældre, og man finder i de mere udmalende Sagaer, at han ligefrem nævnes som et Forbillede for Harald, da denne begyndte paa at samle Norge til eet Rige. Nu hedder det i Heimskringla, hvor Talen er om Haralds Fader Halfdan Svarte, at hans Hustru Ragnhild var Datter af »Thyrni, Datter af Kong Klakharald i Jylland og Søster til Tyre Danmarksbod, som var gift med Gorm den gamle, Danekongen, som da raadede for Daneriget« (jfr. Niels Møller 78 f.). Her kan det være rigtigt, at Thyrni (som ellers er ganske ubekendt) virkelig var en Datter af Klakharald, og paa Grund af den her-

skende Opfattelse af Gorms Levetid fatter man ogsaa, at Sagafortællerne har gjort Tyre til hendes Søster, men rigtigt kan det ganske vist ikke være. — Det kan tilføjes, at det efter Tidens Opkaldelsesregler er ret rimeligt, at Tyres Fader virkelig hed Harald; hendes ene Søn er da blevet opnævnt efter denne (jfr. la Cour 246), hvad der for øvrigt forudsætter, at han var død, da Dattersønnen blev født. Ogsaa det kan have bidraget til, at man kom til at nævne Klakharald, en Konge, der som den første døbte Danekonge interesserede Historiefortællerne meget; Sven Aggesøn gør ham endog til Gorms Fader, mens Roskildekrøniken lader Klakharald og Harald Blaataand være en og samme Person, formodentlig fordi den sidste ogsaa blev døbt (ganske vist langt over hundrede Aar efter den første).

Dette er da Begyndelsen til, hvad man ved Aar 1200 fortalte om Tyre, og Begyndelsen er unægtelig højst talende: ikke Gran af virkelig Viden, men Gætninger af den løseste Art, som Fortællerne dog meddeler som sikre Kendsgerninger¹.

Til Ægteskabets Indgaaelse knytter sig nogle nærmere Omstændigheder, som dog fortælles meget afvigende. Efter Sakse bad Tyre Gorm at lade hende uberørt i de første Nætter efter Bryllupet, og han lagde da et draget Sværd mellem dem. Saa drømte han, at af hans Hustrus Skød fløj to Fugle op; første og anden Gang kom de uskadte tilbage, men tredje Gang vendte kun den ene hjem med blodige Fjedre, hvorefter Gorm vaagnede med et Rædsels-

¹ Betegnende for ældre historisk Kritik var Forsøget paa at mediere mellem Kilderne og saa vidt mulig give alle nogen Ret. Et Højdepunkt i denne Retning naar Steenstrup ved i DdFH. 388 at sige: »Efter enkelte Kilders Udsagn [skulde være een Kildes] skal Thyre have været en engelsk Kongedatter, medens andre gør hende til en Datter af en Konge eller Fyrste i Jylland eller i Holsten; de to Udsagn behøver ikke at være i Modstrid med hinanden, da vi har set, at danske Konger og Kongeslægter jævnlig havde Magt baade paa den vestlige og østlige Side af Nordsøen«.

skrig. Tyre forstod, hvad Drømmen betød; den varslede, at hun skulde blive velsignet med Afkom, hun gav sig nu hen til Gorm og fødte ham Sønnerne Harald og Knud¹. — Efter Tyresagaen overlod Klakharald sin Datter, »der var meget klogere end han«, selv at afgøre, om hun vilde tage imod Gorms Frieri, og hun forlangte saa, at Gorm forud skulde sove tre Nætter i et nybygget Hus, og meddele hende, hvad han her drømte. Det skete, og derefter holdtes Bryllupsgildet, ved hvilket Gorm fortalte sine Drømme og Tyre sin Udtydning af dem. Det drejede sig hver Gang om, at tre Øksne steg op af Havet med nærmere Enkeltheder, som her forbigaas, og Tyre forklarede, at dette betød tre Gange tre Uaar, dog af forskellig Karakter. Hun tilføjede, at det kunde hun raade Bod paa, og det gjorde hun ogsaa, idet hun førte mange Skibe med Korn og andre Fødemidler til Danmark og vedblev dermed i flere Somre; af denne Overflødhed uddelte hun til Folket, da Uaarene kom. Derfor blev hun kaldt Danmarks Bod.

Herefter har Tyresagaen en lang Historie om, hvorledes Forholdet mellem Gorm og hans Svigerfader formede sig. Gorm indbød ham til Julefest hos sig tre Gange, men hver Gang Klakharald kom til Limfjorden — en underlig Vej for at komme fra Holsten til Gorm —, mødtes han af onde Varsler og vendte om. Gorm blev vred og vilde hærge paa Holsten, men Tyre beroligede ham, og efter en ny Indbydelse kom Harald til Danekongen — denne Gang uden nogen Vanskelighed — og udlagde nu selv de Varsler, han havde modtaget (og paa en saadan Maade at de egentlig ikke kunde spille nogen Rolle for ham, omend nok for Gorm og Danmark). Hvorefter da alt endte i Fryd og

¹ Efter Sakse havde Tyre som Vilkaar for at tage mod Gorms Frieri forlangt, at hun skulde have Danmark i Morgengave. Det minder om den Fortælling, at Gyda Eriksdatter ikke vilde blive Harald Haarfagers Hustru, før han havde underlagt sig hele Norge og raadede over det lige saa frit som Kong Erik over Sverige og Kong Gorm over Danmark (Heimskringla, citeret af la Cour 202).

Gammen. Det bør dog bemærkes, at Arngrim i sin Oversættelse ikke har dette, men i Stedet lader Varslerne være Drømme, som Gorm har før Ægteskabets Fuldbgyrdelse¹ sammen med dem om Øksnene.

Ved den videre Fortælling mødes Sakse og Tyresagaen, i Begyndelsen dog med ret store Afvigelser, siden kommende hinanden nærmere.

Harald og Knud vokser op og gaar paa Vikingetog. Sakse lader dem, efter at de først har kuet Venderne, plyndre i England, hvad deres Morfader bliver saa glad over, at han indsætter dem til sine Arvinger, forbigaaende sin egen Datter. Saa vender de sig mod Irland og belejrer Dublin, men her sneg den irske Konge sig ind paa Knud, mens denne overværede nogle natlige Lege, som hans Krigere holdt², og ramte ham med en Pil. Saaret var dødeligt, men Knud fik sine Krigere til at holde det hemmeligt, saaledes at de kunde erobre Dublin.

Ogsaa Tyresagaen kender i flere Redaktioner til Brødrenes Vikingetog, som de dels lader gaa til Irland, dels til Northumberland (een Redaktion nævner endda tre Steder her, som rigtignok alle kendes fra Harald Haardraades Tog i 1066). Men andre Redaktioner veed noget helt andet: Harald er misundelig paa Knud, som Morfaderen har skænket meget Land, hvad Gorm ikke er villig til at give Harald, og da Gorm en Gang havde indbudt Knud til at fejre Julen hos sig, og denne kom sejlene til Limfjorden [!] med tre Skibe, blev han overfaldet af sin Broder med overlegen Styrke og faldt i Kampen. Hvorefter Harald drog til Faderens Kongsgaard.

Nu havde, og derom er begge Kilder enige, Gorm er-

¹ Gustav Storm og Finnur Jónsson mener, at dette er den oprindelige Fremstilling, hvad der just ikke forekommer mig indlysende.

² Saxo siger: *nocturnis ludorum spectaculis*; Steenstrup (Normannerne I 167 ff.) mener, at der i Stedet for *nocturnis* skal læses *natatorum* eller *natantium*, hvad der støttes ved Fortællingen i Olaf Trygvasons Saga. Jørgen Olrik anerkender i sin Oversættelse, at Stedet er fordærvet, men har dog beholdt: ved Nattetid.

klæret, at den, der bragte ham Budskabet om hans Søn Knuds Død, selv skulde lide Døden, og begge veed ogsaa, at Tyre ved Snildhed fik Gorm til selv at udtale det (»Det sagde I, Herre, ikke jeg«). I Enkelthederne er der dog en Del Afvigelser, ikke blot mellem Sakse og Sagaen, men ogsaa mellem dennes forskellige Redaktioner. Alle har disse, at Gorm ikke udtaler hvad der er vederfaret Sønnen, før der er sket to Ting: 1) man har fortalt ham, at af to Høge, den ene hvid, den anden graa, der var fløjet ud, havde den hvide faaet afplukket sine Fjedre af Krager (eller de to Høge havde kæmpet med hinanden, og den ene havde mistet Livet), og 2) Tyre har ladet Kongehallen tjælde med Tæpper af Sørgefarve (og i nogle Redaktioner: alle Mændene sidder tavse, da Gorm kommer ind). Men Redaktionerne er ikke enige om, hvad der kom først og hvad sidst, altsaa hvad det var, der gav Gorm Forstaaelse af, hvad der var sket. — Sakse udmaler derimod, at Gorm da var ældgammel og i mange Aar havde været blind. Tyre greb saa til at tage Kongekaaben af sin Mand, hængte i Stedet en laset Kappe om ham, »og viste ham ogsaa andre Tegn paa Sorg«. Paa den Vis naar Sakse ligesom Tyresagaen til, at hun kan udtale de ofte anførte Ord, »og med dem tog hun sin Husbond af Dage«.

Tyresagaen tilføjer sluttelig, at Tyre lod opkaste en Høj efter Gorm. Sven Aggesøn lader det derimod være Harald, der begraver sine Forældre i de to Tvillingehøje i Jelling, og Sakse, efter hvem Tyre levede langt ind i Haralds Tid, lader hende jordes ved Siden af Gorms Gravhøj.

Ser man tilbage paa de her korteligt gengivne Fortællinger, bør man først betone, at begge Kilder følger samme Traad: Tyre føder to Sønner, den ene af dem omkommer, mens Forældrene endnu er i Live, Budskabet derom fører til, at Gorm dør. Men skønt begge Kilder saaledes taler om det samme, er de indbyrdes Afvigelser i alle Enkeltheder dog meget store.

Paa god gammeldags Vis kan man nu forklare det ved, at begge Kilder bygger paa mundtlige Beretninger, der gaar tilbage til Tyres Tid, men som naturligvis i de siden forløbne Aarhundreder er undergaaet »de nødvendige Forskydninger«, et Yndlingsudtryk hos Steenstrup. Men er dette virkelig sandsynligt? At de forskellige Drømme og Varsler skulde være husket i over 200 Aar, synes dog meget utroligt¹. Og af de positive Enkeltheder, som fortælles, er der kun een, der rimeligvis er rigtig, den, at Gorm foruden sin Efterfølger endnu havde en Søn Knud, der døde før Faderen; men derom vidste Islænderne noget, fordi Guldharald siden optraadte med Arvekrav paa Danmark, hvad der førte til, at Harald Blaatand fik Harald Graafeld til at overfalde og dræbe ham i Limfjorden; at denne Guldharalds Fader hed Knud, siges allerede i den gamle Ágrip². At han faldt paa Vikingetog, var jo en saare nærliggende Gætning, men naar Sakse (samt Arngrims Oversættelse af Tyresagaen) lader ham dræbes ved en Belejring af Dublin og denne By blive erobret af de Danske, er det utroligt; det var slet ikke Irer, der den Gang var Herrer over Dublin, men Nordmænd; om disses Historie er vi ret godt underrettede (Steenstrup, Normannerne III), og der er ikke Plads for en dansk Erobring. Naar andre Sagaredaktioner i Stedet lader Knud blive dræbt af sin Broder i Limfjorden, minder det altfor meget om, hvad der foregik netop her en Menneskealder senere³, og naar sluttelig begge Forfattere er enige om, at Gorm dør, da Tyre har bragt ham til at forstaa, at hans Søn Knud var kommet af Dage, saa staar det jo efter den mindre Jellingsten fast, at Tyre døde før Gorm.

¹ W. Henzen, *Über die Träume in der altnordischen Litteratur* (1890) kommer til det Resultat, at det aldeles overvejende Tal af Drømme maa være et Kunstprodukt. Gorms Drømme omhandler han S. 86 ff.

² Laur. Weibull (*Krit. undersökn.* 27) er kommet til at lade Ágrip sige, at Guldharald var en Broder til Harald Gormson.

³ P. E. Müller bemærker med Grund, at det ikke er rimeligt, at Guldharald var draget fredeligt til Harald Blaatand, hvis han havde anset denne for sin Faders Bane (*Sagabibl.* III 47).

Saa mange Urigtigheder leder Tanken bort fra en gammel Overlevering, og man føres ligesom ved Angivelserne om Tyres Fader til at prøve, om vi ikke her snarere har Fortællinger, opstaaede i det 12. Aarhundrede og byggede paa Gætninger.

At der under det store nationale Opsving, der indtraadte med Valdemar I og Absalon, tillige vaagnede en varm Interesse for Danmarks Fortid, er jo en Kendsgerning. I Sammenhæng hermed kom man ind paa en ivrig Historiefortælling, og denne fremmedes ved Paavirkning fra Islænderne, hos hvem historisk Fortælling var udviklet til en høj Kunst, vist ogsaa fra England, hvor der var opvokset en rig Historieskrivning, som havde ført til, at Anglosaxon Chronicles fyndige Oplysninger var blevet afløste af brede Skildringer. Vi kan, takket være Sakse, nævne bestemte Mænd, der i Danmark har medvirket til at udvikle den historiske Fortælling: Arnald Islænding var saare oldkyndig og udmærkede sig ved sin historiske Fremstillingsevne, saaledes at Kong Valdemar gerne hørte hans Sagaer; Lukas Engelskmand »var af meget beskeden boglig Dannelse, men ypperlig kendt med Historien«, og ved en given Lejlighed »opæggede han vore Mænd ved at fortælle om Fortidens Stordaad«.

Det er Axel Olriks Fortjeneste at have paavist, at naar Sakse selv nævner Islænderne blandt sine Kilder, da er dette rigtigt for mange Partier af hans Oldhistorie, men her skal tillige fremhæves, at Olrik har godtgjort, at Sakse ikke har faaet sit direkte fra Islændere, men at Meddelelserne er naaet til ham gennem danske Mellemmænd. Det har ogsaa Interesse for det her behandlede, at Olrik har ment at kunne paavise, at sammen med mange ægte Oldsagn modtog Sakse ogsaa nyopfundne Fortællinger, saaledes Frodesagaen i hans 5. Bog; ikke blot viser dens hele Karakter, at det ikke er »gammelt Heltesagnstof«, men bestemte Enkeltheder, især Navne, peger paa, at den

er blevet til i 1171 eller dog kort efter, fortalt af en islandsk Sagamand for danske Tilhørere¹.

Hovedresultatet bliver da, at vi bag ved de skrivende Historikere maa tænke os Historiefortællere og det baade Udlændinge og Danske. De har fortalt mangt og meget, og Forfatterne har da valgt og vraget mellem, hvad de hørte. Dette forklarer, hvorledes man kan finde de samme Grundtræk hos Forfatterne, men tillige store Forskelligheder.

I det 12. Aarhundrede vidste man i Danmark, at Tyre havde haft Tilnavnet Danmarks-Bod; hvorledes man har faaet det at vide, er et Spørgsmaal, vi kommer tilbage til, men selve denne Viden maatte være en Opfordring for Historiefortællerne til at forklare, hvorfor en Kvinde havde faaet et saa hædrende Tilnavn. Det var dermed givet, at hun maatte have haft fremragende Egenskaber, og naturligt var det, at man tillagde hende stor Snildhed og ikke mindre det Skarpsind, som saa ofte fandtes hos Kvinder og gjorde dem til gode Tydere af Drømme og Varsler.

Som Udgangspunkt har man haft det, som Islænderne kunde fortælle i Danmark, det, at Knud Gormsøn var død i Forældrenes Levetid, og herved rejste sig da det Spørgsmaal: hvorledes tog de dette? Meget træffende svarede man herpaa ved at anvende et ofte forekommende Sagnmotiv, hvorefter en Konge havde truet den med Døden, der bragte ham en vis Efterretning, men saa ved Snildhed førtes til selv at udtale den. Det er endda ligefrem bevisligt, at dette Sagnmotiv var kendt i Datidens Danmark; Krøniken om Lejrekongerne, der tilhører Valdemar I.s Tid, har det om Adils og den af ham i Danmark indsatte Hundekonge Rakke.

¹ Axel Olrik, Kilderne til Saksens Oldhistorie II 286—90, 297, 308—16, Danmarks Heltedigtning II 298—302 (Frodesagaen »en politisk-historisk [og på yderkanterne lidt æventyrlig] Iyvesaga fra 12. årh.«, »opfundet« af Arnald Islænding).

Sagnmotivet fandt ved Gorm og Tyre en smukkere Anvendelse, og det er intet Under, at denne Del af Tyres »Historie« fandt Optagelse baade hos Sakse og i Tyresagaen. Efter hvad der hidtil er oplyst om Vandresagnet, er det endda først paa nordisk Grund, at man har indset, at Motivet maatte føre til, at Dødsdommen over den, der bragte Sørgebudskabet, maatte ramme ham selv, naar han udtalte det (rigtig set af Ellekilde i den ndfr. omtalte Afhandling)¹.

Om Knuds Død vidste man, men intet om, hvorledes den var sket. Nær laa det at lade ham omkomme paa Vikingetog, og saaledes dør han ogsaa hos Sakse og i de fleste Redaktioner af Tyresagaen, men hvad Enkelthederne angaar, har man kunnet lade Fantasien raade frit. Man kan ikke sige, at Sakse her har været særlig heldig; at Knuds og Haralds Krigere holder Lege om Natten, er en lidet rimelig Forklaring paa, at Knud i Mørket bliver ramt af en fjendtlig Pil, og selve det Træk minder altfor meget om Palnatokes (sagnagtige) Pileskud imod Harald. Ejendommelig er den Forklaring, nogle Redaktioner af Tyresagaen har, hvorefter der er Strid mellem de to Brødre, og dette fører til, at den ene fælder den anden under en Kamp i Limfjorden; at vi her kun har en Tilbagespejling af hvad der foregik i samme Fjord en Menneskealder senere, synes som allerede berørt dog givet.

Tyresagaen lader Klakharald spille en stor Rolle ogsaa som Fosterfader for Knud Gormsøn. Derpaa er der vist ikke Grund til at spilde Ord; dog kan det bemærkes, at hvis Gorms ene Søn er opkaldt efter sin Morfader, som rimeligt er (S. 540), saa maa denne være død før hans Fødsel.

Alt i alt kan vi da paa den naturligste Maade forklare,

¹ I een Redaktion af Tyresagaen (Stockholmhaandskriftet) staar: »Kong Gorm havde aflagt Løfte om, at han skulde dø, dersom han spurgte sin Søn Knuds Død, og ligeledes den, der fortalte den til ham«. — Det er unægtelig en saare klodset Gengivelse af det i Norden tilføjede.

hvad man i det 12. Aarhundrede fortalte om Tyres Ægte-
skabshistorie som en Frugt af nærliggende Gætninger og
Kombinationer¹, altsaa som et Sidestykke til de Gætninger,
der førte til, at man nævnte to forskellige Fædre for hende.

Tyresagaen har forklaret Tyres Æresnavn ved at lade
Gorm drømme om de tre Gange tre Øksne, en Drøm, der
tydeligt nok minder om Faraos² og som Tyre udlægger
om de Uaar, der vil komme, men som hun afværger ved
flere Somre igennem at tilføre Landet Korn. Forklaringen
er jo en meget hæderlig Gætning, omend ikke mere end
det. At den ikke kunde finde Optagelse hos Sakse, laa i,
at han (og Sven Aggesøn) forklarede Tilnavnet ved at lade
Tyre bygge Danevirke (se næste Afsnit)³. Naar han da i
Stedet indsætter en helt anden Drøm, er det ikke saa vel-
lykket, saavist som denne Drøm tydeligt nok spaar Ulykke,
ikke Lykke.

Hans Ellekilde har i Berl. Tid. Søndagsnummer 10. Juli 1927
skrevet om »Folkesagnet om Knud Daneasts Død«. Han faar ud, at
det historiske i dette Sagn ene er, at Knud falder i sin Ungdom
paa Vikingetog, »muligvis« ogsaa det, at han intetanende dræbes
af Fjendens Pil. Derimod er ikke blot Saksens Fortælling om Gorms
Drømme lige efter Bryllupet, men fremfor alt hele Skildringen
af, hvorledes Budskabet om Knuds Død bragtes til Gorm, »gam-
melkendte Digtmotiver«. Dette stemmer jo saare godt med hvad
jeg har udtalt foran, naar man blot ser bort fra Pileskuddet.

Og dog er jeg i Virkeligheden grundig uenig med Ellekilde,
og da Spørgsmaalet har en vis almindelig methodisk Interesse,
skal jeg gaa nærmere ind paa det.

¹ Ganske kuriøst er det at høre Finnur Jónsson erklære det for
»naturligvis uudgrundeligt«, hvorledes man er kommet til den Opfattelse,
at Tyre har overlevet Gorm.

² Finnur Jónsson 9 betoner Ulighederne og mener, at »direkte stam-
mer Gorms drømme i alt fald ikke fra Faraos«. Har de islandske Saga-
fortællere da slet ikke haft nogen Fantasi?

³ Man kan knap tro andet end, at Islænderne i Valdemar I.s Tid
har hørt om denne Forklaring. Naar de ikke optog den, laa det vel i,
at de efter Kongesagaerne mente, at Danevirke var opført i Harald Blaa-
tands Tid efter et Raad, som Haakon Jarl havde givet.

E. taler om et »Folkesagn« om Knud (for hvem han optager Tilnavnet Daneast, skønt det ene forekommer i norrøn Tradition, som han ellers ikke tager Hensyn til¹, endda først meget sent), og han mener, at Sagnet er opstaaet i selve Samtiden eller kort efter (»lad mig sige omkring 975«), dog at det Træk, at Gorm døde ved Budskabet om Sønnens Død er tilføjet noget senere.

Han kommer til denne Tidsfæstelse ud fra den almindelige Sætning: »Opstaaer Sagnet ikke straks, mens Mindet endnu er frisk og Savnet levende, hvorledes skulde det saa kunne opstaa, lad os sige 200 Aar efter, hvor Knud Daneasts Død jo blot er en tilfældig Episode i en afvekslende og rig Historie«. Det er et Yndlingsdogme hos Svend Grundtvig, der her gentages, men jeg troede rigtignok, at Folkemindeforskerne havde forstaaet, at det skarpt udtrykt bør lyde: Folkesagn kan kun opstaa, saa længe Folket har en levende Interesse for de Personer, det omhandler². Naar Folket f. Ex. har dannet sig Billedet af Marsk Stig og synger om ham, ja saa kan en gammel Eventyrviser om »Kongen af Kollens Døtre« og deres Skæbne til ethvert Tidspunkt omdannes til at handle om »Marstis Døtre« (jfr. Danm. Riges Hist. II 241 Anm.³).

Ad den Vej kan man da ikke naa til nogen Tidsbestemmelse, hvis man ikke begaar den Fejl at gøre Knud »Daneast« til Sagnet's Hovedperson. At E. gør det, synes mig at bero paa et stort Skævsyn. Knuds Rolle er den, at han lader sig føde, at han bliver dræbt, og at Budskabet derom bringes til hans Fader. Hvor kan man dog tro, at en saa passiv Skikkelse kan være Midtpunktet for et Sagn! Nej, Hovedpersonen er Tyre, hendes Oplevelser og hendes Snildhed ved at bringe Dødsbudskabet til Gorm.

¹ I Berl. Tid.s næste Søndagsnummer har han dog behandlet Joms-vikingasagas Fremstilling. Tilfældigvis fik jeg først fat heri, da jeg allerede havde affattet dette Afsnit, og jeg lader nu hvad jeg havde skrevet, henstaa uforandret, da det kan have sin Interesse at se, hvor jeg har faaet det samme ud som Ellekilde og hvor noget andet. Foreløbig skal jeg gøre opmærksom paa, at han betoner, at baade Sakse og »Tyresagaen« følger samme Traad, ganske som jeg siger foran S. 543, og deraf ligesom jeg slutter, at de har en fælles Kilde, efter ham et dansk Folkesagn, efter mig Historiefortællerne i Valdemar I.s Tid.

² Axel Olrik synes, saa vidt jeg kan finde, ikke at være kommet ind paa dette vigtige Spørgsmaal i sit ikke helt fuldendte Skrift: Nogle Grundsætninger for Sagnforskning (udg. af Ellekilde 1921).

³ Sml. Grüner Nielsens Udgave af »Danske Folkeviser: historiske viser« (1927) 252 f. (hvorefter det ganske vist synes ret meningsløst at give Visen Plads blandt de historiske).

Men er der her overhovedet et Folkesagn? E. vil paaberaabe sig det smukke Indhold og hele Formen, dertil Sagnets Omdannelse »i Overensstemmelse med Sagnudviklingens Love«. Jeg maa minde om, at jeg i min »Historisk Teknik« ogsaa har talt om Sagnets Udviklingshistorie (§ 57), men ganske vist betonet, at »hvor man kan følge Sagnudvikling i historiske Omgivelser, vil man se de samme Momenter gøre sig gældende, som vi kender fra enhver Genfortælling«, hvad der nærmere udføres. Med andre Ord, man kan ikke skelne mellem »Folket« og den Art Fortællere, som ligger bagved Sakse; de sidste har haft ganske den samme Stræben som »Sagnfortællere«.

Jeg har ogsaa udtalt: »Først naar Sagnet er blevet til et vel sammenhængende Hele, som tiltaler Menneskets Følelse og Forstand«, slaar Sagnudviklingen sig til Ro; saa kan Sagnet holde sig længe uforandret (Teknik § 56). Dette vil vist ogsaa Folke-mindeforskeren anerkende, men hvis saa er, var Fortællingerne om Tyre ved Aar 1200 endnu ikke blevet til et saadant færdigt Sagn. Det kan man, synes mig, med al ønskelig Tydelighed se, naar man ved Siden af Sakse ogsaa inddrager de islandske Fortællinger.

E. mener, at den »oprindeligste og bedste Opskrift af Sagnet findes hos Sakse«. Det lader sig sige (naar det relative i Ordene betones), men det forekommer mig dog, at Islænderne har visse Træk, der, hvis man tænker sig, at de ogsaa giver »Opskrifter« af et gammelt Sagn, passer bedre i det. E. indrømmer, at Sakse ganske har misforstaaet Drømmen i Brudenætterne, der naturligvis ikke er et Lykkevarsel, men lige det modsatte; her har Tyresagaen i det mindste den Fordel, at den ikke anbringer den Drøm her. Til Gengæld gaar, hvad Drømmen udsiger, igen i den, hvor man skal underrette Gorm om Sønnens Død¹. Her har Sakse i Stedet, at Tyre iklæder sin Ægtefælle en laset Dragt »og viste ogsaa andre Tegn til Sorg« (uden at kunne finde paa, hvad

¹ Idet jeg beder Læseren efterse, hvad jeg S. 542 f. har meddelt om Tyresagaens varierende Fremstilling af dette Punkt, skal jeg gengive, hvad Ellekilde i sin anden Artikel siger herom: »Han (d. e. Sagaforfatteren) erstatter den danske Overleverings Skæbnedrøm om Kongens to Jagthøge med sit eget Produkt, Varseldrømmen om de kommende Uaar, men han synes ligegodt, at den danske Fortælling om de to Høge, den hvide og den graa, er for gode til helt at kastes paa Møddingen, og saa er han saa kløgtig, at han finder Plads til dette Motiv i tredie Hovedafsnit af Sagnet som et helt pænt Udsmyningsmotiv, ganske uanset, at det her ganske føleligt svækker det oprindelige betagende Afgørelsesmotiv: Ved

det skulde være, som den blinde Olding kunde begribe). Det er en saa mat Slutning, at jeg ikke kan tænke mig, at et virkeligt Folkesagn skulde munde ud deri¹.

Det forekommer mig, at den Kontraprøve, som min Opfattelse af, hvorfra Fortællingerne om Tyre stammer, er blevet underkastet ved at sammenstilles med Ellekildes Forsøg paa at vise, at der her forelaa et færdigt Folkesagn, har været meget lærerig. Det, der førte ham paa Vildspor, er hans Stræben efter at finde den historiske Virkelighed i »Sagnet«, en Opgave, som Axel Olrik med god Grund kun anfører i anden Linie; det har jo ogsaa klart nok vist sig ved Grundtvigs Studier over de saakaldte historiske Folkeviser, at Resultatet ikke var godt². Hvor Folkloristerne holder sig paa deres særlige Omraade, kan vi Historikere lære meget af dem.

Om Sagnmotivet: »Det sagde du, ikke jeg«, se H. Hempel i Arkiv for nord. Filol. XXXIX 57 og det af ham citerede³. Niels Møller har i Politiken 23. Juli (med et Tillæg sstds. 11.

at se sin sørgeklædte Hal og de tavse nedslaaede Mænd udbryder Gorm: »Nu sørger Danmark, fordi min Søn Knud er død«.

Herved er at bemærke, at E. ved at tale om »den danske Overlevering« ikke kan mene, hvad en Læser maa tro, den af ham i hans første Artikel højt priste »bedste Opskrift af Sagnet«, Saksens; i denne tales der vel om to Fugle, og dermed menes jo nok Jagthøge, men disses Farver findes først i Tyresagaen. Dette er dog underordnet, men meget har det interesseret mig, at han siger »det oprindelige betagende Afgørelsesmotiv«, og saa nævner det, der kun forekommer i Tyresagaen, altsaa herved underkender Saksens Fremstilling af Slutningsoptrinet. Det havde dog været rart, hvis han selv udtrykkelig havde gjort Læseren opmærksom derpaa.

¹ Jeg forestiller mig, at en eller anden har ønsket at motivere, hvorfor Tyre og ikke Gorm byggede Danevirke, og at han har gjort det ved at fortælle om Gorms høje Alder og Blindhed. Sakse har hørt denne Fortælling, men havde ikke Brug for den, hvor han i Harald Blaatands Historie skulde berette om Danevirke, og har saa i Stedet sat den ind her. Fortællingen om de to Fugle havde han jo forud, og Tjældingen af Kongehallen kunde ikke bruges, naar Gorm var blind.

² Axel Olrik siger i sine »Grundsætninger« S. 127: »At bestemme det historiske grundlag for et sagn alene ud fra selve sagnoverleveringen er i reglen vanskeligt«; jeg vilde heller sige: ugørligt.

³ Steenstrup havde i Danm. Rig. Hist. I 314 f. fortalt alt lige fra Gorms Drøm til Enden; »nogle sige, at Gorm derover tog sin Død«, hvad han dog tager Afstand fra. Han taler ikke om, at Gorm var blind,

Oktbr.) kritiseret Ellekildes Afhandling; han har givet yderligere Exempler paa Sagnmotiver, men har næppe Ret i at tvivle om Knud Gormsøns Existens.

Det vil falde den læge Læser for Brystet, at jeg tillægger Historiefortællerne fra 12. Aarh. at have opfundet, hvad de meddeler; jeg vil derfor henvise til et samtidigt Omraade, hvor Paafundet er indlysende. Lundeaaarbogens Affatter har ønsket at omtale de danske Konger i sine ellers fra den almindelige Verdenshistorie hentede Notitser fra Tiden før Aar 1000 og begynder med Godfred. Navnene tog han fra Adam af Bremen eller danske Kongerækker, men hvorledes skulde han faa de Aarstal frem, som var nødvendige for at faa Kongerne ind i Aarrækken? Ganske paa fri Haand har han angivet, hvor længe hver af de af ham nævnte Konger regerede, og takket være disse Tal har han kunnet angive, naar hver Konge tiltraadte og døde (eller mulig har han begyndt med de sidste Aarstal og derefter udregnet Regeringstiden). At det alt er løst Gætteri, er tydeligt nok; han lader f. Ex. Godfred dø 776, mens hans Dødsaar jo i Virkeligheden er 810. Noget fastere Grund faar han først under Fødderne, naar han efter Adam af Bremen lader Harald Blaatand regere 50 Aar, hvorved han naar til at sætte Gorms Død til 936. — Modsat kunde Datidens Historikere ogsaa udelade eller ændre, hvad de af den ene eller anden Grund tvivlede om eller som ikke tiltalte dem. Adam af Bremen havde efter Sven Æstridsøns Meddelelse talt om en vis Olaf, der kom fra Sverige, erobrede det danske Rige og fulgtes af sine Sønner Chnob og Gurd (jeg kommer tilbage dertil i Afsnit V). Lundeaaarbogen har optaget Olaf fra Sverige, men lader efter hans Død »Gyurth fra Danmark« blive valgt til Konge; Chnob omtales ikke. Hos Sakse er baade Olaf og Gjord forsvundne, medens hos ham og allerede hos Sven Aggesøn Chnob er blevet til Ennignup, en sjællandsk Bonde, der var Formynder for en dansk Konge, og Sakse kritiserer endog direkte de Historiekyndige, der sætter ham ind i Kongerækken (saaledes findes han i en Genealogi Scr. min. I 187, der dog i sin nuværende Skikkelse er yngre end Sakse).

— Der er et Spørgsmaal, som jeg ovenfor lod staa hen, men som har afgørende Betydning for det Afsnit, vi nu og saaledes kan han faa baade den tarvelige Dragt og det sorte Klæde med. Ret paafaldende er det da, at han i DdFH. slet intet har om de nærmere Omstændigheder ved Gorms Død; hvis det er de sikre Oplysninger om, at vi her har et Vandresagn, der har ført Steenstrup til denne Tavshed, havde det været oplysende, om han havde sagt det.

skal over til: hvorfra vidste man i 12. Aarhundrede, at Tyre havde Tilnavnet Danmarksbod. Det nævnes i denne Form baade af Snorre og i Tyresagaen; Sven Aggesøn peger derpaa ved sin latinske Gengivelse deraf: *decus Daciae*. Men hvorfra stammer denne Viden?

Der er to Muligheder: enten var der bevaret en direkte Tradition om Tilnavnet, eller ogsaa har man i 12. Aarh. læst det paa den mindre Jellingsten. Ved nærmere Overvejelse synes det, at alt taler for det sidste. Vi har jo ikke den mindste Antydning af, at der overhovedet ved Aar 1200 var nogen Overlevering om Tyre, og paa den anden Side: Jellinghøjene omtales rundt om, Runekundskab var endnu almindelig, og hvor rimeligt er det da ikke, at man med den opvaagnede historiske Interesse ogsaa har læst Runestenen. Selve det, at Islænderne bruger den oprindelige Form Danmarksbod og at denne ogsaa findes i et Par danske Kongerækker (Scr. min. I 170, 187), peger paa Runestenen; ellers var jo allerede sidst i d. 12. Aarh. Formen Danebod trængt igennem i Danmark, vel ikke blot, fordi den gled lettere (Lis Jacobsen 28), men især fordi den svarede til Danevirke.

Finnur Jónsson har ment at kunne fore et afgørende Bevis for, at hverken Fortællingerne fra 12. Aarh. eller Nævnelser af Tilnavnet kan stamme fra en Læsning af Runeindskriften (22): »I den dansk-islandske overlevering lever nemlig Tyra *efter* Gorms død, men stenen siger udtrykkelig, at hun er død *før*«. Bortset fra, at Stenen ikke »udtrykkelig« taler om Tyres Død, burde F. J. dog have erindret, at lige til c. 1875 var det den almindelige Mening blandt lærde Historikere, at Runestenen var rejst for en endnu levende Tyre (se foran S. 535); selv om man førtes til denne Tanke for derved at forlige Indskriften med den senere »Tradition«, havde man dog den Gang et bredt Kendskab til Runesten, og der kan da ikke godt af Fortællerne i 12. Aarhundrede forlanges sikrere Forstaaelse. — Samme Slutning som hos F. J. findes allerede hos Wimmer i Runeværket og atter hos L. Weibull (Krit. undersökn. 7); den sidste Forfatter mener derimod, at Sven Aggesøn har kendt Haralds Sten.

III. Tyre og Danevirke.

»(Tyres) Tilnavn har nok imidlertid foranlediget, at man tilskrev Dronningen, hvad udmærket der skete under Gorms Regiering«. P. E. Müller, Sagabibl. III 45.

Sven Aggesøn og Sakse er enige om, at Danevirke er bygget af Tyre; men ellers er deres Beretninger saa forskellige som vel muligt. Sven lader Danevirkes Opførelse ske, mens Gorm lever, Sakse derimod langt inde i Harald Blaatands Tid. Sakse er ganske kortfattet, Sven indflætter Danevirkebygningen i en bred Skildring af Tyres Forhold til den tyske Kejser Otto.

Af Svens Skildring faar man kun det rette Indtryk, naar man læser den helt i Originalen eller i Gertz' udmærkede Oversættelse. Jeg maa nøjes med at give et sammentrængt Udtog:

Tyres Skønhed og Forstand, der skildres med rig Benyttelse af klassiske Lignelser, er kommet Kejseren for Øre, og de Sendebud, han skikkede til Danmark for at oppebære skyldig Skat, havde som deres egentlige Ærende at overtale Tyre til at forlade Gorm og komme til Otto for at blive Kejserinde. Hun svarede, at det vilde hun, men at hun maatte have Skattebeløbet eftergivet for tre Aar, for at hun med disse Penge kunde stoppe Munden paa dem, der vilde laste hende. Det gik Kejseren ind paa, da hun efterkom hans Krav om 12 fornemme Gidsler.

Nu stævnedes Tyre Folk fra hele Riget sammen for at bygge et Forsvarsværk ved Danmarks Sydgrænse; dem, der trykkes af Pengemangel, hjalp hun af Skattepengene. Alle, Ynglinge, Oldinge og voksne Mænd, maatte arbejde paa Værket, thi i de Tider var alle som hoveripligtige Fæstebønder nødt til at slide paa hendes Marker.

Efter at der var arbejdet i to Aar, naaede Rygtet derom til Kejseren, og han lod spørge, hvad Meningen var. Tyre forklarede Sendemændene, at hun ved den mægtige Mur, der kun havde en eneste Port, vilde opnaa, at naar hun begav sig til Kejseren med alle sit Riges Skatte, var Vejen spærret for Forfølgerne, mens hun og Kejseren altid vilde have fri Adgang til at trænge ind i Danmark. Beroligede vendte Udsendingene tilbage.

I det tredje Aar kunde Tyre da fuldende det herlige Værk, der fik Navnet Danevirke, mens hun selv hædredes med Tilnavnet »Danmarks Pryd«. Og da nu de kejserlige Sendemænd kom igen, fik de Tyres virkelige Mening at vide i kraftige Ord og maatte beskæmmede vende tilbage. Kejseren lod Gidslerne henrette; det havde Tyre forudset, men »hun havde anset det for bedre at frikøbe hele Riget for Trældom ved nogle faa Menneskers Død end at trælle sig til Døde for Udlændinge«.

At alt dette er ganske uhistorisk (naar bortses fra selve Danevirkes Opførelse), har ingen Historiker vel nogensinde været i Tvivl om. Langebek betegner det som »mera figmenta ac fabulæ«; Steenstrup værdiger det ikke et Ord hverken i Danmarks Riges Historie eller i DdFH.; la Cour siger Roman, Finnur Jónsson Fabel.

Først Niels Møller har dog forsøgt nærmere at vise, hvilke klassiske Forbilleder Sven Aggesøn har brugt (63 ff., 66 ff., jfr. 68 ff.). Han peger paa Skildringen af Dronning Dido af Karthago i Æneiden og hos Justinus og Fremstillingen hos den sidste af Athenernes Fæstningsbyggeri, mens Themistokles rejser til Sparta og trækker Tiden i Langdrag ved Udflugt, indtil han hører hjemmefra, at Murene er færdige, hvorefter han kaster Masken og trodser Spartanerne. Om det netop er disse Forfattere, Sven har brugt, kan kun godtgøres sikkert ved at paavise Lighed i de sproglige Udtryk, hvad Niels Møller ikke mener, at der findes (77), men at det i Realiteten er saadanne klassiske Fortællinger, der ligger bagved, er yderst sandsynligt.

Jeg deler dog ikke Niels Møllers Tanke, at det er Sven Aggesøn, der selv har sammensat Fortællingen. Han har givet den klassiske Klæder paa og kunde gøre det med den Dannelse, han havde tilegnet sig (efter Gertz vist i Paris). Ham personlig skyldes vel ogsaa Forklaringen paa, hvoreledes Tyre skaffede sig Mandskab nok til Opførelse af Volden, den i sig selv umulige Tanke, at Datidens Konger udøvede Ejerret over hele Landet. Men selve Fortællingen om Tyres Forhold til Kejser Otto vilde jeg tro snarest hører

til de mange, der fremkom i Valdemar I.s Tid (S. 545 ff.). Historien minder jo ganske om de islandske Lyvesagaer, — for at bruge det uærbødige Udtryk, som Axel Olrik har anvendt overfor en anden i Datiden opfundet Krønike —, og at det har moret de danske Tilhørere umaadeligt at høre, hvorledes Tyre tog den tyske Kejser ved Næsen, er der ingen Tvivl om. At det hele er svimlende usandsynligt — mærk, at naar Tyre er draget ud af Porten, kan ingen komme efter hende, men hun selv atter ind (hun har vel stukket Nøglen i Lommen) —, kan jo ikke have generet Tilhørerne, siden Sven Aggesøn er gaaet paa Fortællingen med krum Hals.

Under Avisfejden i Juni 1927 undrede det mig, at ingen mindede om, at Axel Olrik i 1891 (Dania I 148) havde peget paa nogle Sagn fra Danevirkeegnen, der efter hans Mening godtgjorde, at der i Virkeligheden laa Folkesagn bagved Sven Aggesøns udmalende Skildring. Siden er dette dog fremdraget af Ellekilde, men at komme ind derpaa her, vilde i altfor høj Grad afbryde Sammenhængen, og jeg omhandler da det (og noget mere) i et Tillæg¹.

¹ I skarp Modsætning til Folkemindeforskerne mener Orluf (Gisningskritiken mod Tyre Danebod, Afsnit I—II), at det meste af, hvad Sven Aggesøn fortæller, er en Beretning, bevaret i selve det danske Kongehus. Da Forf. tror, at Tyre døde 921 (ndfr. S. 567), henlægger han Tildragelsen til Ludvig Barns Tid († 911), men »Realkritiken har ikke megen grund til at opholde sig ved, at den unge Ludvig kaldes kejser, skønt han kun var konge« (S. 25; at han ogsaa kaldes Otto, generer endnu mindre Forf.). At Tyre paaberaaber sig sin Mands uplettede Herkomst, bliver under disse Forhold »en generalpointe« overfor den uægtefødte Kejser Arnulfs Søn (26).

Et Punkt i Beretningen kan dog ikke hidrøre fra den danske Kongeslægt, det, at Danmark var skatskyldigt til Kejseren. Dette maa da efter O. stamme fra en tysk »tjenstlig redegørelse« som han tænker sig kommet til Knud Lavard gennem dennes tyske Forbindelser og af hans Søn givet Sven Aggesøn i Hænde (17). Denne Formodning støttes ved en sproglig iagttagelse: der staar i den Lyskanderske Text af Sven, at Tyre erklærede, at hun vilde uddele den besparede Skat til »utriusque sexus singulis regni«. Her har Gertz rettet »singulis« til »incolis«, men det er jo urimeligt, at der skulde deles Penge ud til hvert enkelt Menneske i

Sakses Beretning om Tyres Danevirkebyggeri fylder ikke stort flere Linier end Sven Aggesøns Sider, naar man ser bort fra, hvad han i denne Forbindelse fortæller om Valdemar I.s Teglstensmur. Af nyt har han egentlig kun, at Tyre ogsaa udfriede Skaane fra Sveriges Vælde og fra den tyngende Skat, de skyldte; det er vel kun en rhetorisk Afslutning, maaske dog paavirket af Svens megen Tale om dansk Skatskyldighed. Det mest ejendommelige er imidlertid, at han først lader Tyre opføre Volden i Harald Blaatands Tid. Svens smukke Ord om, at Tyres Værk altid har været Danerne det sikreste Værn mod Tyskerne, har Sakse jo ikke godt kunnet optage, siden han under Harald skulde fortælle, at den tyske Kejser trængte op i Jylland lige til Limfjorden (hvad han vidste fra Adam af Bremen), og han har saa resolut ladet netop dette Tog være Baggrunden for, at Tyre »tryggede sit Land«. Det er en god pragmatisk Tankegang af den Art, som vi saa ofte finder hos ældre Historikere; at det er en Umulighed, er en anden Sag.

Af hvad Sven Aggesøn og Sakse fortæller om Tyre og Danevirke bliver da kun det ene tilbage: Danevirke er bygget af Tyre. At kalde dette et »Sagn«, er egentlig et Misbrug af Ordet; der er jo her intet af det, der hører med til Sagnet, en sluttet Handling, tegnet gennem Personskildring og livfulde Enkeltheder. Men alligevel taler man om, at dette er »den sande Kerne« i Overleveringen.

Nu har jo imidlertid Sophus Müllers og C. Neergaards arkæologiske Undersøgelse af Lævningerne af det gamle

Landet. O. har nu bemærket, at der baade i den Lyskanderske Afskrift og i den Stephaniske Text flere Steder findes et *s*, hvor der skal staa et *d*, og i Overensstemmelse hermed retter han »singulis« til »dingulid«, der maa være — en »fortyskning af Thinglid« (18). Hvoraf man ser, at Thinglid har existeret før Knud den store, og at Tyres Thinglid bestod ikke blot af Mænd, men ogsaa af Kvinder, unægtelig to Opdagelser af ikke ringe Interesse.

Virke ført dem til at paastaa, at Danevirkes Hovedvold er det Virke, som Kong Godfred efter de samtidige frankiske Aarbøger opførte ved Aar 800; det har fundet almindelig Tilslutning, (og selv deres arge Modstander Steenstrup anser det i hvert Fald for muligt, at ikke Kovirke, som man tidligere tænkte sig, men netop Danevirke er Godfreds Vold: DdFH. 360). Men er det saaledes, saa er Danevirke da ikke opført af Tyre i den Forstand, som Sven Aggesøn og Sakse tager det (og alle tidligere har forstaaet det efter dem); der kan i det højeste være Tale om, at Tyre har istandsat, maaske styrket den gamle Grænsevold¹.

Heri ligger dog, at det ikke kan være et gammelt »Sagn«, at Tyre byggede Danevirke. I hendes Tid havde man vel knap glemt, hvad Godfred havde gjort hundrede Aar før, og i hvert Fald, de samtidigt levende, der saa, at der laa en Vold, kan dog ikke have troet, at Tyre byggede den fra nyt. Saa maatte det da være begyndt med, at man fortalte, at hun havde styrket den gamle Vold, og dette skulde have gjort et saadant Indtryk, at Fortællingen derom endog overlevede, at det forbedrede Virke en Menneskealder senere blev indtaget og maaske nedbrændt af Kejser Otto (II), ja, at den efterhaanden voksede til at blive en Paastand om, at Tyre byggede Virket af nyt. Dette lyder dog højst lidet troligt.

Nej, efter at Arkæologerne havde opklaret, at Godfred havde bygget Danevirke, burde Historikerne med det samme have ladet Tyres Byggen falde. Det er nu een Gang en god Regel, at naar netop det samme fortælles to Gange af forskellige Forfattere, saa skal man ikke tro, at det er sket to Gange, derimod, at den ene Forfatter simpelt hen har taget fejl. Det har Gustav Storm udtalt og forklaret med gode Exempler².

¹ Jeg kommer ind paa denne Mulighed i Afsnit V.

² Et Erobringstog til Jylland lader Adam af Bremen og Sakse foretages af Otto I, Thietmar af Otto II, Kongesagaerne vakler mellem Otto II og Otto III, men ingen Kilde kender mer end eet Tog. Poppo har

Imidlertid, ingen dansk Historiker udtalte det offentligt¹, og det blev da en svensk Historiker, der drog denne i sig selv saa nærliggende Slutning; i sin Danevirkeafhandling fra 1913 formede Lauritz Weibull den skarpt og klart: »Två mot varandra stridande uppgifter föreligga om ett och samma faktum, uppförandet av det stora virket vid Slesvig. . . Varje harmonisering är här utesluten. Gottfred har byggt Danevirke. Uppgiften om Thyre såsom dess grundläggare måste utmönstras såsom historiskt obrukbar«.

Hertil siger la Cour (191): »Hvad vil det sige, at Anna-lerne og Sven-Sakse giver Oplysninger om »ett och samma faktum«. De taler begge om Danevirke — det er sandt; men Danevirke og Danevirke er — endda mere end to Ting«. Og han peger saa paa, at selve Virket vidner om forskellige Byggeperioder, og faar derved ud, at Weibulls Slutning »er fuldkommen uden nogen som helst Beviskraft«.

Det er hurtigt sagt, men enhver vil se, at dette er løs og uvederhæftig Tale. Naar man siger Danevirke, mener man een Ting, Hovedvolden fra Moserne ved Hollingsted til Slien, og kun den; Sakse taler jo ogsaa udtrykkelig om en Vold og Grav, tværs over det aabne Land mellem Slesvig og

glødende Jern efter Vidukind for Harald Blaatand, efter Adam for Erik Sejrsæl, efter Sakse for Sven Tveskæg, men hver Forfatter har det kun een Gang. Norsk Hist. Tidsskr. 3 R. III 377 f.

¹ I 1911 eller 1912 førtes jeg af tilfældige Grunde ind paa Spørgsmaalet og kom til det Resultat, at Paastanden om Tyres Bygning af Danevirke var uholdbar, saaledes som jeg nylig har omtalt i et lille Brev til Lis Jacobsen (52 f.). Naar jeg i dette siger, at jeg var generet af Tyres Tilnavn, maa det forstaas saaledes, at jeg tvivlede om at kunne vinde Tilslutning, da jeg ikke kunde forklare dette Tilnavn, hvori man altid havde søgt Støtte for, hvad man fortalte ved Aar 1200; selv nærede jeg ingen Tvivl om, at Tyres Danevirkebyggeri var en Gætning, opstaaet netop af Tilnavnet (i mine Optegnelser fra Datiden staar: »Da man siden tænkte saa meget paa den gamle Vold, som paa ny skulde væрге Danmark mod Syd, førtes Tanken naturlig tilbage til Ottonernes Tid, til deres Krav paa Overherredømme og Tog mod Danmark. Og hvor naturligt var det, at man saa fæstede sig ved den Dronning, der i Folkeoverleveringen hed Danmarksbod eller Danebod«).

Vesterhavet, og Sven mener det samme ved at tale om, at den eneste Adgang til Danmark gaar igennem en aaben Slette. Og naar la Cour taler om forskellige »Byggeperioder«, er dette jo atter at hvirvle Støv i Vejret. Selv om Arkæologerne skulde have Ret i at tillægge Tyre den Kampestensmur, der findes foran en Del af Danevirke (hvad la Cour i sit Danevirkeskrift er fast overbevist om), saa vil jo ingen derfor kunne sige, at Tyre har »bygget Danevirke«, saa lidt som nogen har sagt, at Valdemar I har gjort det, fordi han rejste Teglstensmuren.

Efterat la Cour straks mener at have ramt Weibull i Centrum, kritiserer han yderligere hans Afhandling (192—205). Noget af hvad han derved kommer ind paa, berører jeg i anden Sammenhæng, saaledes Opfattelsen af Gorm i den islandske Litteratur (se S 539 og 562), Paavirkningen fra Henrik af Huntingdon (S. 539 og 561). Weibulls Forklaring af, hvorledes Islænderne er naaet til deres Fortolkning af Tyres Tilnavn, nemlig ved at de har forstaaet »Tanmarkar but« som Danmarkar buð, dvs. [Forraads]bod, finder la Cour nogenlunde trolig (193), medens Finnur Jónsson slaar fast, at den er sproglig umulig (29 Anm.).

Sin Overbevisning om, at Traditionen har Ret i at lade Tyre bygge Danevirke, grunder la Cour mindre paa Sakse, der efter hans Mening dog kan være paavirket af Henrik af Huntingdon, end paa Sven Aggesøn, og hvad han siger derom S. 251 er meget karakteristisk for hans hele Fremgangsmaade:

»Naar man belyser Kærnen i Sven Aggesøns Beretning, dels ved Æthelfleds Historie, dels ved en Betragtning af de politiske Forhold hos os selv paa Gorms Tid, kan Tvivl om den danske Traditions Sandhed ikke opretholdes«. Sven viser intet Spor af Paavirkning fra den engelske Historiker, og Tyres »Daad begrundes i fuldeste Maal ved den Skæbnebaggrund, hun har haft«, nemlig den tyske Konges Gennemtvungen af Skatskyldigheden ved sin Kamp med Gnupa. Altsaa først noget rent negativt, at Sven ikke har faaet noget fra Englænderen, og saa dette, at der (hvis »Skæbnebaggrunden« da er tegnet rigtigt) var Grund til at »bygge«, d. v. s. forstærke Godfreds Virke, altsaa Mulighed gjort til Virkelighed. Endelig ikke det mindste Bevis for, at dette er udført af en Dronning, ikke af Rigets Konge. Heri har man da la Cours afsluttende Betragtning, som saa vist ikke vidner om Tankeklarhed.

Saaledes vises vi atter her bort fra den Tanke, at Historikerne ved Aar 1200 har haft nogen Viden om, hvem der havde opført Danevirke. Hvad de fortæller derom, maa stamme fra selve det 12. Aarhundredes sidste Halvdel. Den da vaagnede historiske Interesse maatte ønske en Forklaring paa, hvad man kunde se for sine Øjne. Valdemar I havde styrket det gamle Virke ved at opføre sin Teglstensmur; Sakse minder netop derom i Forbindelse med, hvad han fortæller om Tyre, Sven omtaler det under Valdemar. Derved maatte det Spørgsmaal træde frem og kræve Svar: hvem har bygget det gamle Virke? Og naar man paa den ene Side kendte Tyres ærefulde Tilnavn, paa den anden Side, efter en Notits hos Adam af Bremen, maatte tænke sig, at hun levede paa »Kejser Ottos« Tid, ja, saa var det givet, at man, naar Godfreds Danevirkebyggeri var gaaet i Glemme, maatte komme til den Overbevisning, at det var Tyre, der havde rejst Virket. Kort og træffende har Niels Møller udtrykt det (62): »Her var et Stovværk, der manglede en Helt, og en Heltinde, der manglede et Stovværk. De to kaldte paa hinanden: Danebod og Danevirke fandt hinanden«¹.

Saa gaar det da her som oftest: Sagnet bliver ikke noget, der oplyser, hvad der er sket i den ydre Virkelighed, men des mere om den Tid, der har skabt det. Atter her kan jeg citere Niels Møller (85): »Som en fager Blomst af denne Stortidens Aand, mener jeg, spirede Sagnet om Thyra Danebod, Dronningen, der værnede Rigets Sydgrænse og byggede Danevirke. — Er det ikke mere værd, end om Gorms Kone har istandsat Godfreds gamle Vold?«.

¹ Weibull har jo tænkt sig, at det var Henrik af Huntingdons Skildring af Æthelfledas Fæstningsbyggeri, der har ført til, at man tillagde Tyre hendes Daad. Det er jo muligt, at dette har spillet ind, men i Virkeligheden laa Forholdene saaledes, at med Kendskab til Tyres Tilnavn maatte hendes Forbindelse med Danevirke næsten fødes af sig selv.

Naar man lod det være Tyre, der havde bygget Danevirke, medførte det et nyt Spørgsmaal: hvorfor gjorde Gorm dog ikke det, som maatte være en Konges Pligt. Man kunde forklare det ved, at han var svag og sygelig, saaledes som Æthelfledas Fader fremstilles hos Henrik af Huntingdon; la Cour (246 f.) som før ham Lauritz Weibull er tilbøjelig til at tro, at det er det, som har ført Sakse til hans Skildring af Gorms Affældighed, og jeg har jo den Idee, at Fortællingen derom oprindeligt var fremkommet for at forklare, at Gorm ikke kunde opfylde sin Kongepligt (foran S. 551 Anm. 1).

Man kunde dog ogsaa naa det samme ved at tale nedsettende om Gorm, i hvem man forud efter Adam af Bremen saa en arg Kristenforfølger. Saaledes siger Sven Aggesøn om ham, at han hengav sig til Nydelser og Svirelag, Sakse, at han fandt større Glæde i at haandhæve sin Kongemagt end i at øge den, hellere holdt fast ved hvad han havde end lod det vokse ved Sejrvindinger. Dette er jo to væsentlig afvigende Karakteristiker, og begge hviler de vel kun paa Gorms af Sven anførte Tilnavn den løghæ, løje, lade; men der er ingen Grund til at føre det længer tilbage end til de Historiefortællere i Valdemar I.s Tid, der ligger bagved baade de danske Historieskrivere og »Tyresagaen« (jfr. Niels Møller 76 f.).

Paa Island brødes dog denne Opfattelse af Gorm med en anden og ældre, den, at han var en mægtig Folkekonge (foran S. 539). Det er morsomt at se, hvorledes Arngrim forstaar at mægle mellem begge: Gorm kaldtes i sin første Tid taabelig (stultus, isl. heimskr), senere den gamle.

IV. Hædersnavnet Danmarksbod (Danebod).

Ultra posse nemo obligatur.

Siden Sven Aggesøns og Sakses Dage havde ingen tvivlet om, at Jellingstenens Danmarksbod maatte høre sammen med det umiddelbart foranstaaende: Tyre, min Kone. Saa

var det, at Professor Hans Brix i en lille Artikel i det Hæfte af »Acta philologica Scandinavica«, der udkom 1. Juni 1927 (paa Dansk i Piecen S. 30—37), udtalte: »Danmarksbod paa Stenen kan sprogligt lige saa godt være at henføre til Gorm som til Thyra« (31), fordi paa Runestenen en Apposition, der knyttes til Subjektet i en Sætning, kan skydes hen bag efter Verbet; »herved opnaas tillige en monumental stilistisk Indramning af Udtrykket, idet Slutningen hæves i symmetrisk Højde med Begyndelsen«. Hans Resultat var da: »Det lader sig derfor gøre at fortolke den ældre Jelling-Indskrift saaledes: Gorm Konge, Danmarks Gavner, gjorde dette Minde over Thyra, sin Hustru«, og senere siges: »Der kunde derfor være Grund til at overveje, om ikke den rimeligste Opfattelse af Stenens Indskrift er den, at Gorm har benyttet Affattelsen til at fremhæve sin egen Kongegerning«, svarende til, at hans Søn Harald jo nævnte sine egne største Gerninger paa den yngre Jellingsten.

En Begyndelse til den Overvejelse, som Brix her pegede paa, gjorde Lis Jacobsen i en Kronik, der fremkom i Politiken 1. Juni, altsaa samme Dag som Brix' Artikel; som Medredaktør af »Acta« havde hun jo forlængst set den i Decbr. 1926 skrevne Artikel¹. Hun gengav den med stor Kraft og gav flere Exempler paa, hvad hun kalder »Omramning«; først og fremmest satte hun den nye Tolkning i Forbindelse med, hvad der historisk kunde oplyses om Tyre, hvorved hun sluttede sig til Laur. Weibulls Underkendelse af Overleveringen fra c. 1200 om Tyres Danevirkebygning, mens hun modsat pegede paa en islandsk Beretning, som baade Wimmer og Steenstrup havde godkendt, om Gorms Sejr over Konger i Jylland helt ned til Slien. Det, som Brix nærmest havde henstillet som en Mulighed, blev da for hende til det overvejende sandsynlige, en Frigørelse for Traditionen, der er »Videnskabens Triumf«.

¹ Fru Jacobsen gjorde sig selv Skade ved ikke straks at oplyse dette Forhold; nu fik mange det Indtryk, at hendes Artikel (i Piecen S. 13—29) var en hastig affattet Skizze, kun egnet til at vække Sensation.

I Juni Maaned fulgte saa den store Avisstrid. Under denne blev Lis Jacobsen mere og mere sikker paa sin Opfattelse, og det synes mig heller ikke at kunne nægtes, at nogle af de Argumenter, som Finnur Jónsson og Steenstrup førte i Marken, var af den Art, at de maatte bringe hende til at tro, at man greb til fortvivlede Midler for at bekæmpe en god Sag (se Piecen S. 38—61). Da hun sluttelig sammenfattede Stridens »Resultater« (S. 86—95), mente hun at kunne sige, at saavel sproglige som historiske Synspunkter talte for Rigtigheden af Brix' Tolkning.

For mit Vedkommende maa jeg dog sige, at jeg efter roligt og gentagende at have overvejet hele Spørgsmaalet ikke tør opretholde den Tilslutning, jeg gav denne Tydning i det S. 559 Anm. omtalte lille Brev, som jeg vel at mærke først skrev, efterat Finnur Jónsson i et Interview havde udtalt, at Tydningen »formelt«, d. v. s. sprogligt, var mulig. Uden en saadan Baggrund vilde jeg, der ikke er Sprogmand, sikkert ikke have vovet at ytre nogen Mening, og selv nu, da det Materiale, der bygges paa, er fyldigt fremlagt fra begge Sider (Finnur Jónsson 22—26, Lis Jacobsen 96—102), skal jeg udtale mig med stor Forsigtighed.

Det synes mig, at den »Omramning«, der tales om, dog maa siges at forekomme ret sjældent. Endvidere, at den, hvor den findes, straks er klar for enhver Læser, der forstaar Indskrifternes Sprog, idet Slutningsappositionen staar i Nominativ og derved viser, at den hører til Stenrejseren, ikke til den Person, for hvem Stenen er rejst; af sikre Undtagelser herfra synes kun at foreligge een, Ferslevstenen: »Toke satte denne Sten efter Aaste sin Søn Lotars Søn«, hvor Meningen, skønt »Søn« kan være baade Akkusativ og Nominativ, dog klart fremgaar af Sammenhængen. Under disse Forhold synes det lidet sandsynligt, at nogen Læser, uanset at bót er ens i de to Kasus og saaledes grammatisk kan gaa paa Gorm, vilde falde paa at henføre det til ham og ikke til Tyre. Jeg indser ikke, at denne Sandsynlighedsbetragtning fjernes, ved hvad Brix har sagt derom (36):

»for Samtiden, for Kong Gorms Omgivelser, der kendte Tilnavnets Tilknytning til Personen og dets Forudsætninger, har der ikke kunnet være noget dobbeltydigt«; dels har han selv senere (54 f.) begrænset hvad der ligger i Benyttelsen af Ordet Tilnavn og præciseret, at »der ikke er nogen Basis for at antage«, at »Danmarksbod paa Runestenen skulde være en integrerende Del af den Persons Navn, hvem det tillægges«, saaledes som f, Eks. Ejegod, Hunger — hvad Lis Jacobsen allerede havde udtalt i sin første Artikel S. 27, jfr. Noten S. 46 —; dels og især er Runestenenene jo overhovedet sat for at bevare Mindet for Eftertiden, ogsaa en fjernere, saaledes at man dog vist havde undgaaet Ordstillingen, hvis man overhovedet havde tænkt sig en Dobeltydning mulig¹.

Jeg hælder altsaa til at mene, at der er overvejende Sandsynlighed for, at Danmarksbod bør henføres til Tyre. Uheldigt da, at Sprogmandene ikke er enige om, hvad Betegnelsen egentlig betyder. Sven Aggesøn gengiver den med *decus Daciæ*; for den, der som jeg ikke tror paa nogen ægte Tradition herom (eller om noget andet) fra Tyres Tid, betyder dette i sig selv slet intet, derimod nok, at to nulevende Sprogmand er kommet til det Resultat, at Oversættelsen egentlig rammer Meningen godt, saaledes Finnur Jónsson (29—31) og Dr. Johs. Lollesgaard (Berl. Tid. ⁵/₇ 27). Med den al Beskedenhed, som min sproglige Ukyndighed gør naturlig, vil jeg dog udtale, at jeg finder det mere rimeligt med Flertallet af Sprogmandene at gengive Æresnavnet ved Danmarks Gavn, altsaa den, der paa en eller anden Maade har gavnet det danske Rige (eller dets Befolkning).

Men paa hvad Maade har Tyre gavnet, bødet paa Danmark? Derom kan det ikke antages, at der har været nogen Tradition ved Aar 1200, siden Tyresagaen forklarer Tilnavnet ved, at Tyre raadete Bod paa Uaar, de danske Historikere

¹ Brix (36) betoner, at »det er et Faktum, at Indskriften er dobbeltydig«. Ja, for os med vor Lærdom, men at det stod klart for Runeristeren i Jelling (eller Indskriftaffatteren), lader sig dog ikke godtgøre.

ved at henvise til, at hun »byggede Danevirke«. Det bliver Gætninger, det ene som det andet, og end ikke er der i Indskriften noget, der taler for, at det er et Tilnavn, Tyre har baaret; Gorm har æret hende ved denne Betegnelse, mere staar ikke fast.

Naar da danske Historikere, ogsaa efterat Laur. Weibull har peget paa, at Danevirkebyggeriet er født af »Tilnavnet«, bliver ved at læse Indskriften, som om der stod ikke Danmarks Gavn, men rent ud Danevirkebygger, saa er det da saare naivt. Før man var naaet til denne Forklaring, gik man ud fra, at man havde to Støtter for Danevirkebyggeriet, og snart nævnte man da Indskriften som Bevis paa Traditionens Rigtighed, snart denne som Vidnesbyrd om, hvorledes Stenens Hædersbetegnelse skal forstaas.

Denne Naivitet kan ikke blive ved. Vi maa ærligt tilstaa for os selv, at hvis vi vil sige, hvad Gorm har ment med Danmarksbod, saa kan det aldrig blive mere end Gætninger. Nogle vil maaske slutte sig til Tyresagaen og tænke sig, at Tyre har bødet paa Uaar, lad være at den store Kornindførsel flere Aar igennem, som Sagaen udmaler, falder ganske udenfor det i Datiden mulige. En anden vil mene, at Tyre i sin Mands Øjne har staaet saaledes, som Folkeviserne maler Dronning Dagmar, saa kunde Gorm godt have talt om hende som Danmarks Gavn. Og saaledes kunde man fortsætte.

Kun et synes meget usandsynligt: at Gorm skulde have fejret sin Dronning som Danevirkebygger. At Gorm selv skulde have omtalt det, der i egentligste Forstand var en Konges Gerning, som udført af hans Kone, det var i Sandhed, som P. E. Müller har sagt, en vidunderlig Beskedenhed (jfr. Lis Jacobsen 90). Og naar Tyre dertil ikke kan have »bygget Danevirke« i Ordenes almindelige Forstand, saa ligger den Forstaaelse ogsaa fjernt.

— Hvor en Historiker arbejder med et rigt Kildestof, vil han meget ofte støde paa Punkter, hvorom han vil sige: herom kan intet oplyses med Sikkerhed. Det var dog vist

raadeligst, om Historikere, der er nødt til at bygge paa fattige og daarlige Kilder, vilde udvise den samme Resignation; hvis Historien skal beholde sit Navn som Videnskab, kan man ikke blive ved at sige »utvivlsomt«, »sikkert paa lideligt« o. lign. om Ting, der aldrig kan blive mer end en Formodning¹.

V. Har Tyre oplevet, at Danevirke kom i Danekongens Haand?

»Om den litterære Overlevering bliver man aldrig enig«. Finnur Jónsson i Politiken ^{14/6} 27.

Om Tidspunktet for Tyres Død veed vi intet udover det, at hun døde før Gorm, maaske ret kort før, men muligvis ogsaa adskillige Aar tidligere². Idet vi har det i Erindring, maa vi da spørge: naar døde Gorm? Med fuld Sikkerhed kan dette Spørgsmaal ikke besvares, men der er dog Grund til at belyse det, fordi vi derved kan komme ind paa Forhold, der i hvert Fald middelbart spiller en Rolle ogsaa for Forstaaelsen af Tyre, og tillige, fordi man

¹ Denne Bemærkning, hvis Rigtighed synes umiddelbart indlysende, gjorde jeg for en Menneskealder siden overfor Hans Olrik (Hist. Tidsskr. 6 R. III 609 Anm.), men jeg kan just ikke sige, at den har baaret Frugt. Som et Exempel blandt mange skal jeg nævne, at Steenstrup mente at genfinde Knud Gormsøn i en »Knud, den danske Konges Broder«, der nævnes i Flandern ved det Lag 930 (Normannerne I 236); Storm har paavist, at den Kilde, der har dette, er overmaade sen og udsmykkende (Norsk Hist. Tidsskr. 2 R. II 162, 165, 176); ikke desmindre betegner Steenstrup nu i DdFH. 389 Identifikationen som »utvivlsom«.

² Fr. Orluf erklærer i sit Skrift: Kongegraven i Jelling S. 66, at »Thyre maa være død 921, siden Sønnen Harald i 15 Aar var sin Fader Gorms († 936) Medregent (ifl. Roskildekroniken)«. Bortset fra den usikre Kilde, er det vanskeligt at forstaa, hvorledes man ud fra den Notits kan slutte noget om Tyres Død. Tidsangivelsen gentages i Forf.s senere Skrift: Gisingskritiken mod Thyre Danebod, og her faar man tillige at vide (28), at »et sønderjysk folkesagn beretter, at Thyre havde barn i vuggen under Danevirkes opførelse«.

herved vil faa et stærkt Indtryk af, paa hvor usikker Grund vi her i det hele bevæger os.

Til en Begyndelse vil vi vende tilbage til Sophus Müllers og Neergaards Danevirkeværk. De to Arkæologer var klare over, at naar de paastod og med gode Beviser, hentede fra deres Undersøgelser paa Stedet, godtgjorde, at Danevirke var bygget af Godfred, ikke af Tyre Danebod, saa udtalte de noget, som det maatte være smerteligt for mange Danske at høre. Det var da ret forstaaeligt, at de søgte at redde saa meget af Traditionen om Tyre, som det lod sig gøre, og de fandt da ogsaa ved Danevirke noget, som Tyre mulig kunde have bygget, saaledes at hun i det mindste kunde faa Lov til at staa som den, der havde styrket Godfreds gamle Virke. De pegede især paa en Kampestensmur, der paa flere Strækninger er opført paa Danevirkes Yderkant. De indrømmede dog, at denne Mur svarer vel ikke ganske til det stolte Virke, som de folkelige Fortællinger lader Tyre have rejst (248), og fremfor alt, de betonedede, at »ad arkæologisk Vej vilde Kampestensmurens Alder ikke kunne fastsættes; den kunde være yngre, muligvis ogsaa noget ældre end Thyras Tid« (245 f.).

Naar C. Neergaard vil tillægge Tyre Kampestensmuren m. m., er det altsaa ene af Hensyn til Traditionen¹, og nærmere forestiller han sig Stillingen i Tyres Tid saaledes: Gorm herskede over Danmark, men nede ved Slien bestod der et af svenske Fyrster behersket Rige; Adam af Bremen nævner dem (jfr. ndfr.), og hans Meddelelser er blevet bekræftede af Vedelspangstenene, der viser, at der her har regeret en Konge Gnupa (hos Adam: Chnob) og hans Søn Sigtryg. Om Gnupa veed vi fra Vidukind, der skrev kun en Menneskealder senere, at han 934 blev overvundet af den tyske Kong Henrik (Fuglefænger) og gjort skatskyldig. Det svenske Herredømme har altsaa varet noget efter dette Aar, og da Neergaard paa den anden Side hyldede den længe eneherskende Opfattelse, at Gorm døde c. 935, saa følger deraf, at Tyre, som døde før, ikke har oplevet det svenske Herredømmes Fald. Naar hun altsaa skal have styrket Danevirke, maa det være sket som Værn netop imod Hedebykongerne.

¹ Det kan dog bemærkes, at Sakse udtrykkelig nævner et Jordvirke (munimentum terrenum), og at Rydaarbogen, hvor den taler om Valdemar I.s Teglstensmur, siger, at det tidligere Værk var af Træ. Helt uden Værdi er disse Udtalelser dog maaske ikke; de kan i hvert Fald stamme fra hvad man har set, da Teglstensmuren blev opført.

Denne Tanke blev dog stærkt angrebet af la Cour i 1910 (Hist. Tidsskr. 8. R. II 378 ff.). Han fremhæver, at Halvkredsvolden, indenfor hvilken man søger det gamle Hedeby, ligger meget nær ved Danevirke, og hvorledes kan man da tænke sig, at Tyres mægtige Arbejde, som efter Sven Aggesøn har strakt sig over 3 Aar, skulde være »udført med en bitter Fjende paa 4000 Meters Afstand«, og en Fjende, der ikke var en Skare, der havde slaaet Lejr udenfor Virket, men et »Kongedømme«, hvor Magten gik i Arv fra Fader til Søn. Og disse skulde roligt have set paa, at en saa enestaaende stærk Fæstning blev bygget saa tæt ved deres Hovedsæde!

Det forekommer mig, at denne Betragtning er overordentlig træffende; en lignende var for øvrigt allerede tidligere fremført af Steenstrup (Danmarks Sydgrænse, 86). Men man kan vist gaa videre og sige: ikke blot er det udelukket, at Fjender af Hedebykongerne kunde faa Ro til at styrke Danevirke, men denne Vold maa fornuftigvis have været netop i deres egen Haand. Hvor langt deres Vælde strakte sig, er der ingen, der kan sige, men baade Vidukind og andre tyske Forfattere i Datiden lader Henrik overvinde »Danernes« Konge; det peger bort fra, at Gnupa kun herskede over Strimlen mellem Sli og Ejder (og muligt over noget af Holsten). Men i hvert Fald, deres Magtstilling beroede paa, at de var Herrer over Forbindelsen fra Hedeby vest paa, og hvorledes kunde denne Forbindelse holdes oppe, naar Fjender af dem hvert Øjeblik ved et Udfald fra Danevirke kunde afskære den?

Altsaa, Gorm har ikke oplevet det Øjeblik, da Danevirke atter kom i Danekongens Haand, end mindre da Tyre — hvis det er rigtigt, at Gorm døde c. 935.

Den gamle Tro, at Gorm døde c. 935 eller som man oftest sagde 936, hviler unægtelig ikke paa Klippegrund. Som allerede tidligere nævnt (S. 552), beror den paa, at Adam af Bremen lader Harald (Blaatand) regere i 50 Aar, og da han døde omtr. 986, kommer man ved Tilbageregning til, at Gorm maa være død 936. Nu er et saadant rundt Tal i sig selv ikke tillidvækkende, Adams Autoritet jo heller ikke stor. Det bliver derved muligt at rykke Gorms Dødsaar længer ned i Tiden og med hans ogsaa Tyres. Derved kan man da komme til, at baade den ene og den anden oplevede Hedebykongernes Undergang, og derefter var der jo god Grund til at styrke den danske gamle Grænsevold, som nu paa ny var Danerigets Forsvar imod Tyskerne.

Det er karakteristisk for det fjendtlige Forhold, der ved

Aarhundredskiftet bestod mellem Professor Steenstrup og Arkæologerne, at der i Danevirkeværket, som udkom i 1903, ikke toges det mindste Hensyn til, at Steenstrup et Par Aar før havde fremstillet de Forhold, det her drejer sig om, dels i et Universitetsprogram fra 1900: »Danmarks Sydgrænse«, dels i anden Bog af Danmarks Riges Historie, der udkom i 1901. Arkæologerne vilde deraf have set bl. a., at han mener, at Gorm først døde, da »Aarhundredet var ved at nærme sig sin Midte«. Siden er disse Forhold blevet behandlet ogsaa af andre Forfattere, og hvor uenige de end ellers er, mødes de dog deri, at de ikke fæster Lid til den ældre Ansættelse af Gorms Død til 936.

Man har især nærmere studeret Adam af Bremens Meddelelse om de Konger, som ikke han, men vi kan stedfæste til Hedeby. Efter denne, der gengiver Sven Æstridsøns Udtalelser til Adam og gentages af denne to Gange paa en lidt varierende Maade (se Citaterne hos la Cour, foran S. 212) regerede først Olaf, som kom fra Sverige (eller: Sveernes Fyrste), saa (eller samtidigt) hans to Sønner Chnob og Gurd, derefter Sigerich i kort Tid, indtil Hardegon, Svens Søn, som kom fra Nortmannia, berøvede ham Riget.

Om Nortmannia betyder Norge eller Normandiet, er omstridt, rimeligvis dog det første; at det underlige Hardegon maa bero paa en Misskrivning i Adams Værk, hvis Textoverlevering er meget daarlig, er sikkert nok, og man er enig om, at der burde staa Hardeknud. Men hvem er det? Steenstrup tænkte sig, at det var Gorms andet Navn, en Gætning, som fandt en hel Del Tilslutning og som han endnu opretholder, dog kun med et »vistnok« (DdFH. 383)¹. Gustav Storm mente derimod, at den her nævnte Hardeknud maatte være Gorms Fader, og i de sidste Aar er denne Mening hævdet af den svenske Forsker Curt Weibull, til hvem la Cour ivrigt har sluttet sig. Hvis det er ham, der har gjort Ende paa Hedebyriget, flere eller færre Aar efter 934, da Henrik kæmpede med Gnupa, kommer man da til det overraskende Resultat, at Hardeknud var Konge i Danmark, lad os sige ved Aar 940², og at Gorm, som man før mente var død 936,

¹ Jfr. herimod bl. a. Lis Jacobsen 92 Anm. og om den Læsemaade, den bygger paa, sidst Sophus Larsen i Aarb. f. nord. Oldk. 1927 S. 136.

² Hedebykongen Sigtryg har Gustav Storm ment at genfinde i en Kong Setricus, som efter den frankiske Historiker Flodoard faldt i Normandiet 943 (Norsk Hist. Tidsskr. 3 R. III 360 ff.). Laur. Weibull har paavist, at Storm ikke har været meget nøjagtig i sin Benyttelse af

først kom til Regeringen flere Aar efter og saa langt fra regerede lang Tid, at han kun kan have været Konge en halv Snes Aar. Det er jo en Omvæltning, og man kan ikke undre sig over, at Steenstrup ikke har optaget den Forklaring.

Nu er det naturligvis rigtigt, at man hellere bygger paa Adam af Bremen end paa Historieskriverne fra c. 1200. Men paa den anden Side tør man jo ikke gaa ud fra, at alt hvad han fortæller og da særligt det, han har fra Sven Æstridsøn, er absolut rigtigt; der er som før berørt meget hos Adam, der maa forkastes. Der er da god Grund til at se lidt nærmere paa den nyeste Forklaring.

Man kan først lægge Mærke til, at Adam selv har været noget i Tvivl om den her opstillede Kongerække, idet han tilføjer — muligt her ogsaa refererende Kong Sven —: »Det er uvist, om nogle af saa mange Konger eller rettere Danernes Tyranner regerede samtidigt eller den ene levede kort Tid efter den anden«. Af disse to Muligheder har vi god Grund til at tro paa den første, men hvilke af de opregnede Konger kan have regeret samtidigt? Den svenske Olaf fulgtes af sine to Sønner; efter Gnupa kom hans Søn Sigtryg (Adams Sigerich, selv om Adam ikke kendte dette Slægtskabsforhold). Tilbage bliver da som mulig samtidig regerende med nogle af de svenske Konger kun »Hardegon«, men derved bliver Efterretningen om, at han overvandt »Sigerich«, jo allerede tvivlsom.

Selve det Resultat, man faar ud, at Hardeknud endnu var Konge c. 940, synes af to ganske forskellige Grunde at være meget usandsynligt. Efter Tidens Opkaldsregler er det, som før berørt, rimeligt, at Harald Gormsøn har faaet Navn efter sin Morfader (S. 540); ikke mindre rimeligt er det, at hans Broder Knud er opkaldt efter sin Farfader Hardeknud, men det forudsætter rigtignok, at denne var død, da Knud fødtes, og dette maa nødvendigvis ligge adskillige Aar forud for 940. — Saa har vi en Meddelelse hos Adam af Bremen, der bygger paa bremisk Kilde, og som gaar ud paa, at Ærkebisp Unni paa den Missionsrejse, der endte med, at han døde i Sverige 936, havde besøgt Danmark og her fundet Gorm regerende; denne var en Modstander af Kristendommen, men hos Kongens Søn Harald fandt han mere Øre, omend denne endnu ikke selv modtog Daaben. Enkelthederne i Adams Skildring er tvivlsomme, men at det skulde være

Flodoard (Krit. undersökn. 19—24), men naar han derfor ganske forkaster Identifikationen, skyder han over Maalet. Steenstrup anser det ogsaa stadig som givet, at Sigtryg og Setricus er samme Person (DdFH. 383). For Kronologien spiller det dog kun en ringe Rolle.

en Fejltagelse, at Gorm regerede, mens Unni var Ærkebisp, og at denne har besøgt ham, synes der ingen Grund til at tro.

Der kunde inddrages endnu adskillige Momenter til Belysning af dette Spørgsmaal, men det vilde føre mig for vidt¹. Jeg maa

¹ Jeg tænker især paa, at Erik Blodøkses Hustru Gunhild efter den nu af vist alle norske Historikere antagne Mening var en Datter af Gorm (la Cour har 309 ff. kritiseret dette, men næppe med Rette). Foruden paa en bestemt Udtalelse i en Kilde beror denne Mening paa, at en af Gunhilds yngre Sønner fik det ellers i den norske Kongeslægt ukendte Navn Gorm; denne Søn maa være født omkr. ved 940—945, og da var Kong Gorm altsaa død. Men hans Datter Gunhilds Fødsel ligger vel en 30 Aar før. Jfr. herom Finnur Jónsson 14—18 (jeg kan dog ikke tiltræde alt hvad han siger, f. Ex. ikke tro, at Gunhilds Søn Gamle har faaet sit Navn efter Gorms Tilnavn, ligesom der ikke er nogen Grund til at anføre Aarhøgenes Opgivelser om Gorms Dødsaar, jfr. derom foran S. 552).

Finnur Jónsson mener, at det ikke er Gnupa, som Henrik har overvundet, men Gorm (19—21, jfr. 11—13). Han henviser til, at Adam af Bremen selv lader Henrik bekæmpe Gorm, hvad en dansk kyndig Biskop har fortalt ham; Vidukinds Efterretning forklarer han ved, at denne »ukritiske Munk« har hørt Tale om en lidt tidligere levende Gnupa og skrevet dette Navn i Stedet for Gorms. Jeg tør ikke spaa F. J. Tilslutning blandt Historikerne for denne Løsning, hvorved man berigtiger en omtrent samtidig Kilde efter en hundrede Aar yngre. Endda klager han i denne Sammenhæng over, at »så snart en eller anden ikke-nordisk krønike har noget, der strider imod den nordiske (spec. norsk-islandske) beretning, tages det straks for gode varer«, mens man dog skulde tro, at de nordiske Overleveringer om Norden var nok saa efterrettelige som fremmede Forfatteres »i det hele og store«, atter her glemmende, at de fremmede Efterretninger stammer fra Samtiden, de nordiske er gaaet fra Mund til Mund gennem et Par Aarhundreder.

F. J. omtaler her Striden mellem Wimmer og Herman Møller angaaende Vedelspangstenene, Gnupa osv.; jeg kan m. H. t. Møllers Methode nøjes med at henvise til Gustav Storms træffende Karakteristik (Norsk Hist. Tidsskr. 3 R. III 377). Sidst har Orluf (Gisningskritiken mod Thyre Danebod, Afsnit III—V) genoptaget Møllers Idee om to Gnupaer; jeg finder ingen Anledning til at gaa nærmere ind paa dette, men skal blot gøre opmærksom paa, at man ikke blot maa lave to Gnupaer, men ogsaa give hver af dem en Søn Sigtryg (Orluf 32). Endnu senere har Ellekilde meldt sig som Tilhænger af Finnur Jónssons Tanke om, at Vidukind urigtig har sagt Chnuba, hvor han skulde have nævnt Gorm (Berl. Tid. ^{12/11} 27), fordi han derved bedst kan forklare Sagnoverleveringen; lidt derom findes i et Tillæg til denne Afhandling.

ubetinget afvise, at der er nogen Sandsynlighed for, at Hardeknud og ikke Gorm har regeret i Danmark paa Gnupas og Sigtrygs Tid.

Ved Siden af Adam har man fremdraget en Fortælling i »Gormsagaen«, hvorefter Kong Gorm drog ind i Jylland, her først overvandt Kong Gnupa, som da raadede for det Land, og efterat han var blevet fældet, drog mod en Konge, som kaldtes Silfraskalli, der ogsaa blev overvundet og fældet. »Derpaa gik Gorm op i Jylland og . . . tilintetgjorde alle Konger helt syd paa til Slien, og ligeledes vandt han et stort Rige i Vindland. Kong Gorm havde mange Kampe med Sachserne og blev den mægtigste Konge«¹.

Denne Beretning har haft en ganske kurios Skæbne indenfor dansk Historieforskning. Oprindeligt troede man paa den og anførte den som Hovedbevis for, at Danmark længe var delt i Smaariger og først blev samlet af Gorm den gamle. Saa blev den 1862 underkastet en knusende Kritik af C. A. E. Jessen (Undersøgelser til nordisk Oldhistorie); han gjorde ligefrem Grin med de to Kongenavne Gnupa (med Hunkønsendelse!) og Silfraskalli og forklarede saa hele Beretningen som hvilende paa Adam af Bremen, idet de to Navne skulde bero paa Fejllæsninger af Chnob (med et efterfølgende *et*, der var forlæst som *a*) og Sigerich; Resten var Udpyntninger. Det fandt stor Tilslutning, og Jessens Kritik af Smaarigerens Samling betragtes endnu den Dag i Dag som rigtig.

Men saa skete det godt en Snes Aar efter, at man fremdrog Vedelspangstenene og her læste netop Gnupa. Jessens Forklaring af Navnet kom derved til at staa i et vist komisk Skær, og man begyndte atter at fæste Lid til Sagafortællingen. Wimmer mente, at den i alt Fald havde Ret i at lade Gorm overvinde Gnupa; Steenstrup tog hele Beretningen for gode Varer (Danm. Sydgrænse 45 ff., jfr. endnu DFFH. 385), og den passede jo ogsaa til hans Fortolkning af Adam, hvorefter Hardeknud-Gorm havde slaet Hedebykongerne ned (S. 570)².

¹ Saaledes i Olaf Trygvasons Saga (Fornmannasögur I) Kap. 63, noget kortere i Hauksbók 465, hvor de to Kongenavne ikke er med. — I Gengivelsen hos Lis Jacobsen 26 ff. er udeladt Slutningen, som dog i høj Grad giver Beretningen Karakter.

² Steenstrups Navnefortolkning havde bl. a. fundet Tilslutning hos Laur. Weillbull, og denne, der ellers staaer saa skeptisk overfor den islandske Sagatradition, fæster da vidunderligt nok ogsaa Lid til den her omhandlede Beretning.

Den eneste, der har underkastet Sagaberetningen en kildekritisk Prøvelse, er dog Gustav Storm (Norsk Hist. Tidsskr. 3. R. III 374 ff.). Han fremhæver, at Sagaen har den rette Navneform Gnupa, og slutter deraf, at den ikke kan bygge paa Adams Chnob, der vilde have givet Gnupr, men maa hvile paa »et Sagn«; hvad Silfraskalli angaar, havde Sophus Bugge meddelt ham, at det maa være ikke et Navn, men et Tilnavn, som han tænkte sig hjemmehørende i et sent Lovdigt over en dansk Konge, hvori ogsaa hans Forgængere var blevet nævnte¹.

Denne Forklaring paa Kildesammenhængen er dog lidet overbevisende. Det ligger i sig selv nærmest at søge Gnupa og Silfraskalli i samme Kilde, denne være nu prosaisk eller poetisk, men skulde denne virkelig hvile paa en Tradition? Vi har set, at alt hvad man ved Aar 1200 vidste at fortælle om Tyre efter al Sandsynlighed beror paa Gætninger, og der er ingen Grund til at tro, at det staar bedre til med Beretningerne om Gorm (naar man undtager selve hans Navn). Videre har vi i anden Sammenhæng set, at hvad man i Danmark vidste om Hedebykongerne, alene var hentet fra Adam af Bremen, som man dog lavede en Del om paa (S. 552), og hvor utroligt er det da ikke, at et »Sagn« om dem, som dog maatte være kommet fra Danmark, skulde dukke op paa Island i det 14. Aarhundrede!

Nej, al Sandsynlighed taler for, at Jessen skønnede rigtigt, naar han mente, at Sagaberetningen hviler paa Adam. At denne var kendt paa Island, ses af et andet Sted i Olaf Trygvasons Saga (Kap. 60), hvor det hedder: at »den svenske Konge Olaf« herskede over Danmark og Sverige; efter ham kom Gyrd og Knut[!], og efter dem Siggejr. Her har Sagaens Kilde — formentlig Gunlaug Munk — ændret Adams Chnob og Sigerich til mere nordisklydende Navne, og saaledes har ogsaa den Kilde, der ligger bag Kap. 63, gjort. Denne har tilfældigvis ved Gnupa faaet noget rigtigt; maaske har han kun kendt det Navn, ikke Gnupr (begge Navne er jo ret sjældne, og i Datiden kunde man ikke som vi slaa efter i Navnelexika). Til Gengæld har han ud fra Sigerich faaet det fantastiske Silfraskalli. At dertil er føjet Fortælling om Overvindelsen af andre Konger² og om sejrriege Hær-

¹ Storm mente i øvrigt, at hele Beretningen var uhistorisk; den kunde jo ikke bringes til at passe med, at Gorm var død 936, hvad han ansaa for givet.

² Fagrskinna lader Haakon Jarl sige til Harald Blaatand: Eders Fader Gorm blev saa stor en Mand i sin Æt, at han tilegnede sig mange Kongers Vælde (Citat foran S. 201). Dette var kun at føre den oprindelige islandske Opfattelse af Gorm (S. 539) et lille Skridt videre.

tog mod Vender og Sachser, styrker kun Troen paa, at vi her ene har Udpyntninger, og at man ikke skal fæste den mindste Lid til denne Beretning¹.

Efter mit Skøn tør man da ikke, byggende paa Adam af Bremen, slaa fast, at »Hardegon« har gjort Ende paa Hedebykongerne, end mindre stole paa den sene Efterretning i »Gormsagaen«, hvorefter det er Gorm, der har dræbt baade Gnupa og »Silfraskalli«. Til at bestemme Tidspunktet for Gorms Død har vi da kun de 50 Aar, Adam nævner som Harald Blaatands Regeringstid, men jeg ser intet, der taler imod, at det er rigtigt eller dog omtrent rigtigt.

Men hvem har da gjort Ende paa Hedebyriget. Man kan ikke lade være at tænke paa Harald Blaatand, der i Jellingindskriften siger, at han har »vundet hele Danmark«, dertil ogsaa Norge. Forgæves søger man at finde noget, som han kan have underlagt sig, hvis allerede hans Forgænger

¹ La Cour omtaler Beretningen i sit Skrift om Danevirke (1917) 71 ff.; han sluttede sig den Gang til Steenstrups »Hardeknud-Gorm« og troede derfor, at Olaf Trygvasons Saga maatte have vidst noget om Gorms Overvindelse af Gnupa, men mente, at hele Resten var Udpyntninger og anfører dette Sted som det mest overbevisende Vidnesbyrd om, hvorledes sene Sagaskrivere har vidst »at spinde en Ende«. Efterat han senere er kommet til den Overbevisning, at ikke Gorm, men hans Fader har overvundet den sidste Hedebykonge, forkaster han naturligvis hele Sagaberetningen (foran S. 205).

— Hvis man med Steenstrup fæster Lid til Gormsagaen, maa man vel opstille følgende Kronologi:

934 Henrik overvinder Gnupa og gør ham skatskyldig.

Gorm overvinder først Gnupa og derefter »Silfraskalli«.

943 Gnupas Søn Sigtryg falder i Normandiet.

Gorm bemægtiger sig Hedebyriget.

[Gorm bliver alderdomssvag (blind) og det bliver derfor] Tyre, der »bygger Danevirke« 3 Aar igennem.

945 Harald Blaatand gør Tog til Normandiet.

Tyre dør og gravlægges af Gorm.

Det er saare mange Ting, der skal ske i disse Aar, og det er intet Under, at Steenstrup først kan lade Gorm dø henimod Aarhundredets Midte.

havde faaet Magten ved Hedeby; man har peget paa, at den angelsachsiske Rejsende Wulfstan ved Aar 900 siger, at Bornholm havde sin egen Konge, og at Bleking tilhørte Svenskerne¹; selv en Erobring af disse Lande vilde dog knap retfærdiggøre Haralds stolte Ord. Men hvis det er ham, som har udryddet den Herskeræt, der i tre Slægtled sad i Hedeby og vistnok derfra beherskede adskilligt mere, saa bliver hans Udtryk fuldt forstaaelige, og det kan ikke nægtes, at det efter de kronologiske Forhold er det rimeligste².

Hvis man mener at burde henføre Kampestensmuren m. m. til en Tid, der ligger Tyres nær, maa man da lade det være Harald Blaataand, der paa den Maade har styrket Godfreds Virke. Det er jo efter hans Forhold til Tyskland i sig selv ikke urimeligt, og hvis de Brandspor, Arkæologerne har fundet ved Danevirke, virkelig stammer fra Otto II. s Tog — hvad der naturligvis er ganske usikkert, — skulde det pege paa Tiden før dette, medens Sakse jo har gættet paa, at netop Toget førte til Bygningen af Danevirke.

— Dette er hvad jeg kan anføre om det rejste Spørgsmaal, og hvorfor jeg mener, at Sandsynligheden taler for, at Tyre ikke har oplevet det Tidspunkt, da det for Danmarks Hersker var naturligt at styrke Danevirke. Men som sagt, noget sikkert Resultat kan man ikke naa til.

VI. Til Afslutning.

»De, der alene studerer ældre Tidsrum, føres let til at nære en ganske urimelig Tiltro til Kilderne for disse Tider«. Erslev, Hist. Teknik. § 98.

Vi er til Ende med vor Vandring, og Resultatet er, at man ikke kan fæste Lid til nogetsomhelst af hvad Kilderne

¹ Weibull, Krit. undersökn. 25.

² Steenstrup har haft en Fornemmelse i den Retning, naar han (Danm. Riges Hist. I 292) siger om Gorms Kampe mod Gnupa: »Man tør formode, at Gorms Søn Harald har ført disse Krige, eftersom Runcindskriften paa den store Jellingesten netop berømmer Harald for at have vundet 'hele Danmark'«.

fra o. 1200 eller senere har fortalt om Tyre. Forud havde jeg sagt, at saa sene Beretninger maatte modtages med største Mistillid og forklaret hvorfor (S. 536 ff.); dette har nu bekræftet sig ved at følge disse Fortællinger nærmere. Overalt har det vist sig, at de kun er Frugt af Gætning og Kombination, som Historiefortællerne har opstillet i den bedste Hensigt og selv sikkert troet paa Rigtigheden af, men som for os staar som ganske svævende i Luften.

I Virkeligheden burde det være klaret før. Man har dog ellers faaet Klarhed over, at Overleveringen fra denne Tid var meget fattig. Jeg kan nøjes med kort at anføre, hvad den besindige Saksekender Jørgen Olrik dømmer om Saksers Kundskab om Tiden nærmest før og efter Tyre.

I sin fortræffelige Oversættelse af Sakse siger han om Tiden umiddelbart før Gorm: »Der er i hele dette Afsnit ikke Tale om nogen virkelig historisk Overlevering, men kun om alskens løse Kombinationer, byggede paa Adam af Bremens Fremstilling... Næsten alle Enkeltheder er derfor urigtige«, hvad der nærmere godtgøres i de enkelte Noter. — Om Harald Gormsøn siger han, at »hele den første (og større) Del af Saksers Fortælling bygger — med enkelte Undtagelser — paa norsk Overlevering; dog bærer Skildringen af Forholdet mellem Harald og Adelsten snarest paa Saksers egen Kombination og er i hvert Fald ganske uhistorisk«. Om andre Fortællinger siges, at de rummer en historisk Kerne, »men i Enkelthederne er alle disse Tildragelser sagnagtigt udsmykkede«. I Slutningen gengives danske Folkesagn om Toke og om Haralds Fald, »men alle Enkeltheder... kan ikke gøre Krav paa at anses for virkelig Historie«.

Naar man ikke er naaet til samme Erkendelse for Tyres Vedkommende, ligger det meget i, at man ved hende overvejende har interesseret sig for hendes Forhold til Danevirke. Jeg tror derfor, at det er ganske lærerigt, naar jeg til en Begyndelse har talt om alt det andet, der fortælles om Tyre; man faar derved et godt Grundlag for at værd-

sætte, hvad man i Danmark ved Aar 1200 mente at vide om Danevirkes Opførelse.

Det skal indrømmes, at saa længe man troede, at denne Viden var en særlig Tradition, uafhængig af Æresnavnet paa Jellingstenen, kunde det være naturligt at behandle den særskilt, men saa snart blot den Mulighed var opstillet, at det slet ingen Tradition var, men kun en Forklaring paa Æresnavnet, burde det jo have foranlediget en videre Prøvelse af alt, hvad der fortælles om Tyre, og det er den største Mangel i la Cours store Afhandling, at han slet ikke er kommet ind paa en saadan.

Nu er man dog i det mindste naaet saa vidt, at selv Steenstrup har indset, at man maa søge at støtte Tanken om, at der i 12. Aarhundrede levede en særlig Tradition om Tyres Opbyggelse af Danevirke, andensteds end ved blot at henvise til Runestenen. Men det er rigtignok meget underligt, hvad han siger derom.

I DdFH. 386 hedder det om Tyres Danevirkebygning: »Der fandtes om hende paa Sven Aagesøns og Sakses Tid et grundfæstet og elsket Minde, plejet og stadig fornyet ved vor Sydgrænses uophørlige Krav paa Opmærksomhed«. For ret at forstaa de her af mig fremhævede Ord maa man erindre, at Steenstrup under Avisfejden udtrykte sig saaledes i et Interview (Berl. Tid. $\frac{2}{6}$ 27): »Hvorledes tror man, at en Tradition opstaar og holder sig uanfægtet gennem Aarhundreder? I Historiens Løb er danske Mænd Gang paa Gang blevet kaldt til Danevirke for at forsvare Riget, og stadig er de dér paa Egnen stødt paa Overleveringer om Dronning Thyra«. Nu er det jo en ubestridelig Kendsgerning, at der netop ikke i Danevirkeegnen kan paavises nogensomhelst Overlevering om Tyre, i hvert Fald ikke før efter Laurids Koks Danevirke-vise (1695), og de sidst fremhævede Ord er da ren Fantasi; Steenstrup forudsætter simpelt hen, hvad der skulde godtgøres. Naturligvis er Ord som »grundfæstet Minde« og en Tradition, der »holder sig uanfægtet gennem Aarhundreder«, ligeledes frit i Luften svævende Paastande.

Men overhovedet, naar der er Tale om Danevirke, saa røres Historikernes Hjerter saa dybt, at selv den simpleste Kildekritik lægges paa Hylden. Jeg skal anføre et enkelt Exempel derpaa.

Det fortælles ofte, sidst af Steenstrup i DdFH 386 ff., at Arbejdet paa Opførelsen af Danevirke var fordelt mellem Landskaberne, saaledes at Skaaningerne byggede, hvad der ligger vest for Kalegat, Sjællænderne og Fynboerne det øst for Porten, medens Jyderne skaffede de arbejdende Fødevarer. Det tilføjes, at endnu i vore Dage kendes Navnet Skaaning-Delen.

Hermed hænger det saaledes sammen, at i sidste Halvdelen af 16. Aarhundrede samlede Brødrene Hieronymus og Povl Cypræus ivrigt Stof til at skildre Slesvigbispernes Historie, og derved medinddrog de Egnen ved Slesvig. Den første angav Fordelingen mellem Landskaberne, den anden kunde tilføje, hvilke Stykker de havde opført. At dette skulde stamme fra stedlig Tradition, er jo paa Forhaand ganske utroligt, saa vist som man i Egnen netop ikke erindrede det mindste om Tyre¹, og C. Neergaard siger ogsaa i Danevirkeværket køligt (224): »Nogen Støtte i de historiske Kilder har denne Beretning ikke«.

Hvad de to ældre Cypræer havde skrevet, blev imidlertid almenkendt, da Povls Søn Johan Adolf gengav det i sine 1634 trykte »Annales episcoporum Slesvicensium«, og paa Grundlag deraf skildrede Laurids Kok det hele i friske Vers i sin Danevirkevise. Det var da intet Under, at Tanken trængte ud i Folket, og i Begyndelsen af 19. Aarh. opdukker Navnet Skaaningestykket, for øvrigt kun om et c. 100 Meter langt Stykke af den henved 15 km lange Vold.

Man skulde ikke tro, at Historikere i vore Dage kunde

¹ Ikke skal jeg undlade at anføre, at Hieronymus indskyder: »hæ diversiones adhuc facile studioso antiquitatum ostenduntur«. Dette har netop samme Værdi, som naar han paastaar at have sine Efterretninger om »Hettebys« Grundlæggelse »ex certo autore«.

falde paa at give saadanne løse Gætninger fra 16. Aarh. Plads i Historien, allermindst naar man ser, hvad Brødrene Cypræus ellers bringer til Torvs netop i denne Sammenhæng; lad mig blot nævne, at Hieronymus vil vide, at »Hetteby« er grundlagt af Hetta, som var Harald Blaatands Hustru; døende overdrog han Riget til hende, og hun drog over til Slesvig og grundlagde »Hetteby«, hvorfor Byens Kornmaal endnu hedder Hette Schepel¹.

At Steenstrup staar fremmed overfor Kildekritik, er jo ikke noget nyt, men la Cour da, som dog er smittet af denne moderne Sygdom! I sit Danevirkeværk har han fuldstændig rigtigt bedømt Cypræernes Meddelelser som rene »Spekulationer« (100 f.), men S. 129 siger han, at Kernen i Sven Aggesøns Fortælling om hvorledes alle — unge og gamle — blev befaleet at yde Dronningen Hjælp under Arbejdet, er »utvivlsomt (!) sand«, og han fortsætter: »Det er den, vi i endnu mere udpræget Skikkelse (!) finder hos Cypræus . . . Og det er den samme folkelige Overlevering, som klinger igen i Laurids Koks Danevirkevise . . . Laurids Kok har bygget sin Vise over Oplysningerne hos Cypræus; men der kan næppe være Tvivl om (!), at Urkilden er stedlig Tradition«. Som Bekræftelse anføres Navnet Skaaningedelen; Kortheden af Stykket »kan forekomme overraskende. Imidlertid vilde dette være endnu mærkeligere, hvis Navnet først var opkommet i sen Tid — paa Grundlag af den lærde Forskning«. Hele denne Udvikling er der saa vist ingen Grund til at gaa nærmere ind paa, og jeg bemærker kun, at Danevirkevisen dog ikke godt kan kaldes lærd Forskning.

I sin sidste Afhandling kommer la Cour ikke ind paa denne Folkeoverlevering — har han mistet Troen? —, men kuriøst nok anfører han S. 250 et Citat af Alex. Bugge, om, at efter Sven Aggesøns Fortælling deltager alle de danske Landskaber i Bygningen af Danevirke, »saaledes at hver landsdel faar sin del af volden at bygge« — uden at lægge Mærke til, at den norske Historiker er kommet til at henføre til Sven, hvad der ene staar hos Cypræus.

Alligevel, i det sidste halvhundrede Aar er der dog, hvad Tyres Historie angaar, naaet adskilligt frem, men

¹ Sakse nævner Skjoldmøen Hetha som Deltager i Braavallakampen. Maalet hedder Heitschepel, d. v. s. Hedeskæppen.

det er sørgeligt at maatte konstatere, at Fremskridtene ikke skyldes danske Historikere.

Det var i første Linie en Arkæolog, Engelhardt, der slog fast, at den mindre Jellingsten godtgjorde, at Tyre var død før Gorm (foran S. 535), og at Traditionens Paa-stand om det modsatte maatte opgives. Sophus Müller paa- viste 1903, at Danevirkes Hovedvold maatte stamme fra Godfred, ikke fra Tyre, saaledes at Traditionen her atter havde taget fejl. Først den svenske Historiker Lauritz Weibull drog den nærliggende Konsekvens heraf, at Traditionen helt maatte opgives, og forklarede, at den kun var en Gætning efter Tyres Tilnavn. Ved Drøftelsen i 1927 var det Sprog- mænd og Litteraturforskere, der saa frisk og modigt paa Sagen, mens de to Historikere Steenstrup og la Cour traadte de gamle Baner.

Ogsaa af den Grund har jeg her ønsket at gøre Rede for hele Spørgsmaalet; man skulde dog nødvendig faa det Indtryk, at dansk Historieforskning paa dette Omraade stadig staar fremmed for den Kildekritik, der ellers behersker al moderne historisk Granskning.

Decbr. 1927.

Tillæg: Danevirkesagn og andre „historiske“ Sagn.

Som allerede berørt S. 556 har Hans Ellekilde optaget Axel Orlis Idee fra hans unge Dage om, at man ved Hjælp af Sagn, optegnede i Danevirkeegnen ved Midten af forrige Aar- hundrede, kan godtgøre, at der bag Sven Aggesøns Fremstilling af Tyres Forhold til den tyske Kejser ligger en ægte Folkeover- levering.

I første Omgang vendte Ellekilde sig skarpt imod Niels Møller (Berl. Tid. ¹/₁₀ 27; underlig nok nævner E. selv siden ²²/₉). Jeg maa nøjes med heraf at anføre, at E. især lagde Vægt paa, at Sven Aggesøn i sin Fortale betoner, at han kun fortæller hvad han har hørt af »gamle Hjemmelmænd«. Niels Møller betegner det som naivt at stole paa den Art Forfatterforsikringer (Poli-

det er sørgeligt at maatte konstatere, at Fremskridtene ikke skyldes danske Historikere.

Det var i første Linie en Arkæolog, Engelhardt, der slog fast, at den mindre Jellingsten godtgjorde, at Tyre var død før Gorm (foran S. 535), og at Traditionens Paa-stand om det modsatte maatte opgives. Sophus Müller paa- viste 1903, at Danevirkes Hovedvold maatte stamme fra Godfred, ikke fra Tyre, saaledes at Traditionen her atter havde taget fejl. Først den svenske Historiker Lauritz Weibull drog den nærliggende Konsekvens heraf, at Traditionen helt maatte opgives, og forklarede, at den kun var en Gætning efter Tyres Tilnavn. Ved Drøftelsen i 1927 var det Sprog- mænd og Litteraturforskere, der saa frisk og modigt paa Sagen, mens de to Historikere Steenstrup og la Cour traadte de gamle Baner.

Ogsaa af den Grund har jeg her ønsket at gøre Rede for hele Spørgsmaalet; man skulde dog nødvendig faa det Indtryk, at dansk Historieforskning paa dette Omraade stadig staar fremmed for den Kildekritik, der ellers behersker al moderne historisk Granskning.

Decbr. 1927.

Tillæg: Danevirkesagn og andre „historiske“ Sagn.

Som allerede berørt S. 556 har Hans Ellekilde optaget Axel Orlriks Idee fra hans unge Dage om, at man ved Hjælp af Sagn, optegnede i Danevirkeegnen ved Midten af forrige Aar- hundrede, kan godtgøre, at der bag Sven Aggesøns Fremstilling af Tyres Forhold til den tyske Kejser ligger en ægte Folkeover- levering.

I første Omgang vendte Ellekilde sig skarpt imod Niels Møller (Berl. Tid. ¹/₁₀ 27; underlig nok nævner E. selv siden ²²/₉). Jeg maa nøjes med heraf at anføre, at E. især lagde Vægt paa, at Sven Aggesøn i sin Fortale betoner, at han kun fortæller hvad han har hørt af »gamle Hjemmelmænd«. Niels Møller betegner det som naivt at stole paa den Art Forfatterforsikringer (Poli-

tiken ^{11/10}), og det har han jo nok i Almindelighed Ret i; i hvert Fald falder denne Bemærkning bort overfor den Maade, hvorpaa jeg har ment at kunne forklare Fortællingens Fremkomst (S. 555 ff.). Ellers kan jeg, hvad denne første Artikel angaar, nøjes med at henvise til Niels Mollers Svar; det er unægtelig haardt nok, naar E. mener, at Møller ikke kan forklare, hvorfor Sven ikke som Dido lader Danevirke blive bygget i 3 Maaneder, men sætter 3 Aar, eller naar han som »sikkert« Bevis paa Fortællingens folkelige Karakter nævner, at den følger den i Folkeoverlevering saa almindelige Tretalslov, skønt det kun er et og samme Treaar, der gaar igen flere Gange.

Mere Interesse har Ellekildes anden, meget vidtløftige Artikel i Berl. Tid. ^{2/11} 27. Vel er de i vore Dage optegnede Sagn, som han her omhandler, de samme, som Axel Olrik pegede paa for en Menneskealder siden, men E. har desuden faaet fat paa et Mellemstadium, Sagn optegnede ved Aar 1600. Som Kilde for dem anfører han Broder Boysens Slesvigske Krønike, hvad der unægtelig er noget overraskende, siden denne kun gengiver Povl Cypræus (min Oversigt over Kilderne til Danmarks Historie i Middelalderen S. 22). Og hvad E. fortæller efter ham, er for det første det samme, som jeg har talt om foran S. 579 ff., Arbejdets Fordeling mellem Landsdelene, dernæst at Dronning Tyre under Voldbygningen opholdt sig paa en Borg nærved Byen Lille Danevirke, hvor der endnu er Spor af Volde og Grave. Naturligvis kan denne Gætning ikke ændre den Mening, som man ellers maa danne sig om Cypræernes Oplysninger. Men den blev som de andre benyttet af Laurids Kok i Danevirkevisen (»Tyre rejste sig en Bure, paa det Værk at have Kure«), og dette førte naturligvis til, at man nu i Egnen pegede paa en »Tyreborg«, ja snart efter paa to, hvad der just ikke skal gøre det mere troligt, at der her er Tale om gamle Stedsagn (Handelmann: Zeitschr. f. SHL Gesch. X 92).

Hermed turde da Mellemstadiet fra c. 1600 og hvad E. faar ud af det, rolig lægges til Side, og vi faar nøjes med to indbyrdes beslægtede Folkesagn, som Olrik har peget paa. Det ene knytter sig til Tyreborg — hvad der jo ikke forøger Troen paa dets Ælde — og fortæller, hvorledes den der boende Prinsesse Tyre skaffede sig af med en Bejler, som hun ikke kunde døje; under en Ridetur med ham langs Volden lod hun sin Lommedug¹ falde og fik derved Bejleren til at stige af sin Hest, hvorpaa Tyre greb det Sværd,

¹ Troels-Lund vilde næppe kunne tænke sig, at Tyre var i Besiddelse af en »Næsedug«.

han havde hængende ved Sadelknappen, og huggede Hovedet af ham. Det andet knytter sig til Dronninghøj lige nord for Danevirke: Sorte-Grete var i Krig med en Fyrste, og de enedes om, at Afgørelsen skulde ske ved en Tvekamp. Under denne fik Grete, hvis Stormhue var gaaet løs, Fyrsten til at unde hende Tid til at sætte den fast, ja han gik efter hendes Krav ind paa at stikke sit Sværd i Jorden lige til Tværstangen. Saa gik hun løs paa ham og huggede hans Hoved af, hvorefter han blev bisat i Højen.

Jeg er nu bange for, at kun Folkemindeforskere kan faa Øje paa Ligheden mellem det første Sagn og Svens Fortælling, men til Forstaaelse af, hvorledes Sagnene er opstaaet, har Ellekilde givet en Oplysning, der har sin Interesse. En svensk Forsker har gjort opmærksom paa, at Dronninghøj, en Gravhøj fra Slutningen af Stenalderen, blev udgravet i 1890, og man fandt da i den et Skelet med afhugget Hoved. Hvis dette nu, som Ellekilde siger, ikke er et ganske tilfældigt Sammentræf af Sagn og Oldtidsvirkelighed, »som man paa Forhaand skulde tro«, saa har Sagnmindet om det afhuggede Hoved jo levet, da Danevirke blev bygget, og paavirket Sagnene om Sortegrete-Tyre. Ja, netop. Naturligvis har man ønsket at forklare, hvorfor Kæmpen blev halshugget, og det var da let at sige, da man allerede sidst i Middelalderen mente at vide, at Sorte Margrete havde bygget Danevirke, nemlig ved en Tvekamp, der paa folkelig Vis traadte i Stedet for Slaget paa Lohede, og ikke mindre let, da alle gennem Danevirkevisen vidste, at Tyre havde bygget Volden. Men saa er de to Folkesagn rigtignok ikke gamle og kan ikke bruges til at forklare Sven Aggesøns Beretning som Folkesagn.

At følge Ellekilde i hans videre Udviklinger, hvor de samme Tanker vendes og drejes paa mange Maader, skal jeg ikke indlade mig paa, end mindre komme ind paa hans 3. Artikel (Berl. Tid. ^{12/11}; berørt foran S. 572 Anm.)¹. Men det glæder mig at konstatere, at han klart vedgaar, at naar det oprindelige »Sagn« lader Tyre opføre Danevirke, saa er det »fuldstændigt fejlagtigt«, en Overførelse til hende af en ældre Bedrift, hvad der er et dagligdags Fænomen indenfor Sagnhistorien. Det er saa sandt, saa sandt, men deri ligger rigtignok tillige, at man skal være meget forsigtig med at læse virkelig Historie ud af Sagn.

Det sidste Slægtled af danske Folkemindeforskere har en udpræget Uvilje mod at anerkende, at »Sagn« bliver til

¹ Ud fra mere almindelige Synspunkter har Niels Møller kritiseret disse to Artikler i Berl. Tid. ^{15/11} 27.

ogsaa i vore Dage, skønt man skulde synes, at dette i sig selv vilde stemme udmærket med deres Grundopfattelse af Folkets Fortællinger. Et mærkeligt Udslag af denne Uvilje var Axel Olriks Afhandling om Tislundstenen (Dania I 143). Han oplyser, at denne Sten blev fredet i 1832, fordi Kommissionen til Oldsagers Bevaring tænkte sig, at det maaske var den Sten, som Harald Blaatand efter et Sagn hos Sakse vilde have flyttet til sin Moders Grav, men tillige at en gammel Mand i Byen havde meddelt ham, at da Fredningen skete, var der ingen paa Stedet, der kendte noget Sagn derom. Halvtreds Aar senere vidste derimod de fleste Folk i Byen god Besked derom og havde yderligere dertil knyttet et andet Sagn om, at en Kæmpe havde kastet Stenen.

Olrik indrømmer, at »her synes at foreligge et usædvanlig fuldstændigt bevis for sagnets uæghed«, men anfører saa nogle hidtil ukendte Sagnopskrifter, der »maaske« kan stille Forholdet i et andet Lys. Deriblandt var, at »en Høvding« for at flytte Stenen havde lagt den paa en Jernbør, som endnu ligger under Stenen; da Olrik talte til en anden Mand om denne Jernbør, svarede han: Nej, den blev trillet paa Ruller; Præsten Heinsen havde nok sagt, at Stenen var »blæst« dertil, »men han sagde saa mange Løgne«.

Man skulde ikke synes, at dette og hvad andet, som O. anførte, skulde kunne ændre det første Resultat, men det gjorde det, og det foranledigede Oluf Nielsen til med mange Exempler at oplyse, hvorledes Sagn idelig opstaar og ændres (Dania II 35), en Afhandling, som Kr. Nyrop ledsagede med en Efterskrift, hvori han udtalte, at Nielsen i det hele og store utvivlsomt havde Ret i sin Betragtningensmaade. Hertil sluttede Feilberg sig (sstds. 84): »Til de historiske sagns æghed har jeg kun haft liden tro«; hvad han siger i det følgende godtgør, at han stadig har denne Mangel paa Tiltro, mens det staar anderledes med Fortællinger om overnaturlige Væsener. (Ellekilde oplyser i sin Udgave af Olriks Grundsætninger (1921) 175, at denne havde skrevet et Ud-kast til et »temmelig skarpt« Svar til O. Nielsen, som han

dog aldrig lod trykke, og tilføjer: det indeholder A. O.s Grundsætninger for Sagnforskning i hans Ungdom, — hvoraf maaske skal udlæses, at disse senere blev noget ændrede.)

Ogsaa andre Folkemindeforskere har fremført noget, der efter deres Mening kaster Lys over Tyresagnet.

Thorkild Gravlund har meddelt, at et Stedsagn fortæller om en mystisk Kvinde, der bor i Grænsevolden »som en Jordvætte (Holger Danske)« og byder til Gæst St. Hans Nat. Det har ført Gudmund Schütte til at skrive om »Myten om Kvinden paa Grænsevagt« (Berl. Tid. ²⁷/₆ 27), idet han tilføjer endnu to Sagn om »en kvindelig dansk Grænses-Fylgje«. Den ene er Skjoldmøen Hede, Opnævnerske for Hedeby (omtalt foran S. 580), den anden er den »Hedebykælling«, der i Kongetalvisen (DgF. III Nr. 115) bl. a. nævner Kong Harald: »da var jeg en voksen Mø, drog Sten til Danevirke«. Han faar da ud, at »en Grænsesfylgje havde vor Folkefølelse krævet fra Tidernes Morgen. Og Dronning Thyre evnede at udfylde denne Plads«.

Hvad Schütte vil have ud heraf for den prosaiske Virkelighed, er mig ikke klart; »hvor meget Thyre personlig har udrettet, det kan det ikke længere nytte at ville fastslaa historisk; det taber sig i Mytens Taageslør«. Og det er jo overfor Tyre som Danevirkebygger nærmest lidt ondt af Gravlund at indskyde det parenthetiske »Holger Danske«, saa vist som ingen dog endnu har tænkt sig, at Holger Danske har bygget Kronborg. Man tør vel nok sige, at Sandheden af »Sagnet« om Tyre ikke har fundet nogen god Støtte hos vore Folkemindeforskere.

tiken ^{11/10}), og det har han jo nok i Almindelighed Ret i; i hvert Fald falder denne Bemærkning bort overfor den Maade, hvorpaa jeg har ment at kunne forklare Fortællingens Fremkomst (S. 555 ff.). Ellers kan jeg, hvad denne første Artikel angaar, nøjes med at henvise til Niels Mollers Svar; det er unægtelig haardt nok, naar E. mener, at Møller ikke kan forklare, hvorfor Sven ikke som Dido lader Danevirke blive bygget i 3 Maaneder, men sætter 3 Aar, eller naar han som »sikkert« Bevis paa Fortællingens folkelige Karakter nævner, at den følger den i Folkeoverlevering saa almindelige Tretalslov, skønt det kun er et og samme Treaar, der gaar igen flere Gange.

Mere Interesse har Ellekildes anden, meget vidtløftige Artikel i Berl. Tid. ^{2/11} 27. Vel er de i vore Dage optegnede Sagn, som han her omhandler, de samme, som Axel Olrik pegede paa for en Menneskealder siden, men E. har desuden faaet fat paa et Mellemstadium, Sagn optegnede ved Aar 1600. Som Kilde for dem anfører han Broder Boysens Slesvigske Krønike, hvad der unægtelig er noget overraskende, siden denne kun gengiver Povl Cypræus (min Oversigt over Kilderne til Danmarks Historie i Middelalderen S. 22). Og hvad E. fortæller efter ham, er for det første det samme, som jeg har talt om foran S. 579 ff., Arbejdets Fordeling mellem Landsdelene, dernæst at Dronning Tyre under Voldbygningen opholdt sig paa en Borg nærved Byen Lille Danevirke, hvor der endnu er Spor af Volde og Grave. Naturligvis kan denne Gætning ikke ændre den Mening, som man ellers maa danne sig om Cypræernes Oplysninger. Men den blev som de andre benyttet af Laurids Kok i Danevirkevisen (»Tyre rejste sig en Bure, paa det Værk at have Kure«), og dette førte naturligvis til, at man nu i Egnen pegede paa en »Tyreborg«, ja snart efter paa to, hvad der just ikke skal gøre det mere troligt, at der her er Tale om gamle Stedsagn (Handelmann: Zeitschr. f. SHL Gesch. X 92).

Hermed turde da Mellemstadiet fra c. 1600 og hvad E. faar ud af det, rolig lægges til Side, og vi faar nøjes med to indbyrdes beslægtede Folkesagn, som Olrik har peget paa. Det ene knytter sig til Tyreborg — hvad der jo ikke forøger Troen paa dets Ælde — og fortæller, hvorledes den der boende Prinsesse Tyre skaffede sig af med en Bejler, som hun ikke kunde døje; under en Ridetur med ham langs Volden lod hun sin Lommedug¹ falde og fik derved Bejleren til at stige af sin Hest, hvorpaa Tyre greb det Sværd,

¹ Troels-Lund vilde næppe kunne tænke sig, at Tyre var i Besiddelse af en »Næsedug«.

han havde hængende ved Sadelknappen, og huggede Hovedet af ham. Det andet knytter sig til Dronninghøj lige nord for Danevirke: Sorte-Grete var i Krig med en Fyrste, og de enedes om, at Afgørelsen skulde ske ved en Tvekamp. Under denne fik Grete, hvis Stormhue var gaaet løs, Fyrsten til at unde hende Tid til at sætte den fast, ja han gik efter hendes Krav ind paa at stikke sit Sværd i Jorden lige til Tværstangen. Saa gik hun løs paa ham og huggede hans Hoved af, hvorefter han blev bisat i Højen.

Jeg er nu bange for, at kun Folkemindeforskere kan faa Øje paa Ligheden mellem det første Sagn og Svens Fortælling, men til Forstaaelse af, hvorledes Sagnene er opstaaet, har Ellekilde givet en Oplysning, der har sin Interesse. En svensk Forsker har gjort opmærksom paa, at Dronninghøj, en Gravhøj fra Slutningen af Stenalderen, blev udgravet i 1890, og man fandt da i den et Skelet med afhugget Hoved. Hvis dette nu, som Ellekilde siger, ikke er et ganske tilfældigt Sammentræf af Sagn og Oldtidsvirkelighed, »som man paa Forhaand skulde tro«, saa har Sagnmindet om det afhuggede Hoved jo levet, da Danevirke blev bygget, og paavirket Sagnene om Sortegrete-Tyre. Ja, netop. Naturligvis har man ønsket at forklare, hvorfor Kæmpen blev halshugget, og det var da let at sige, da man allerede sidst i Middelalderen mente at vide, at Sorte Margrete havde bygget Danevirke, nemlig ved en Tvekamp, der paa folkelig Vis traadte i Stedet for Slaget paa Lohede, og ikke mindre let, da alle gennem Danevirkevisen vidste, at Tyre havde bygget Volden. Men saa er de to Folkesagn rigtignok ikke gamle og kan ikke bruges til at forklare Sven Aggesøns Beretning som Folkesagn.

At følge Ellekilde i hans videre Udviklinger, hvor de samme Tanker vendes og drejes paa mange Maader, skal jeg ikke indlade mig paa, end mindre komme ind paa hans 3. Artikel (Berl. Tid. ^{12/11}; berørt foran S. 572 Anm.)¹. Men det glæder mig at konstatere, at han klart vedgaar, at naar det oprindelige »Sagn« lader Tyre opføre Danevirke, saa er det »fuldstændigt fejlagtigt«, en Overførelse til hende af en ældre Bedrift, hvad der er et dagligdags Fænomen indenfor Sagnhistorien. Det er saa sandt, saa sandt, men deri ligger rigtignok tillige, at man skal være meget forsigtig med at læse virkelig Historie ud af Sagn.

Det sidste Slægtled af danske Folkemindeforskere har en udpræget Uvilje mod at anerkende, at »Sagn« bliver til

¹ Ud fra mere almindelige Synspunkter har Niels Møller kritiseret disse to Artikler i Berl. Tid. ^{15/11} 27.